

Chr. Molbech,
den danske historiske Forenings Stifter.

AF

ELLEN JØRGENSEN

I Den danske historiske Forenings Hundredaar vil der være god Grund til at mindes den Mand, der tog Initiativet til Foreningens Stiftelse og gennem 14 Aar var dens bærende Kraft. Christian Molbech fortjener en Monografi, et Forsøg paa at trænge ind i hans Personlighed, en Vurdering omfattende hans mangfoldige Virken — ikke mindst fordi Dommen over ham i hans Levedage var bedsk. Men en saadan Monografi stiller meget store Krav; den forudsætter mangeartet Fagkundskab og et vidt Overskue. Det er en Opgave, som næppe kan løftes i eet Tag. Idet vi nu i Historisk Tidsskrift prøver paa at gøre Rede for, hvad Molbech har ydet ved Tilskyndelse og Arbejde paa vort Omraade, er Haand lagt paa Værket fra Historikernes Side, og denne Begyndelse er ikke unaturlig, eftersom Historien — trods alt — var Molbechs dybeste Interesse. Atter og atter i Aarenes Løb lover han at samle sig om sine historiske Arbejder og trække sig tilbage fra det meget, hans uudslukkelige Erkendelsesdrift og en rastløs Virketrang har ført ham ud i.

Redegørelsen vil falde inden for faglige Grænser; dog vil det være nødvendigt først at give nogle faa Oplysninger om Molbechs Slægt og et hastigt Rids af hans Udvikling i Ungdomsaarene.

I. Ungdomsaar.

Christian Molbech blev født 1783, samme Aar som N. F. S. Grundtvig. Han var ikke som Grundtvig dybt rodfæstet i Dan-

mark. Paa fædrene Side var han af norsk Bonde- og Haandværkerslægt. Hans Far J. C. Molbech var 1772 kommet som Hovmester for en Akademist til Sorø Akademi, hvor han 6 Aar senere blev ansat som Reputent og 1787 som Professor i Filosofi og Matematik, men han betød intet og havde en ret krank Skæbne som Professor. Violinen var hans Tilflugt. Paa mødrene Side stammede Chr. Molbech fra tyske Slægter. Hans Mor Lovise Philippine Friderike Tübel var en Musikers Datter fra Blankenburg. Hun blev alle Dage en fremmed Fugl i Sorø — heftig i Følelser, højspændt, hærget af legemlige Lidelser, Sindsygen nær. Hendes Breve til Mand og Børn er alle skrevne paa Tysk, ligesom Chr. Molbech synes oftest at have skrevet paa Tysk til sin Mor. Hjemmet led under hendes Sygelighed og under kummerlige økonomiske Forhold.

Fra sit 7. Aar stod Molbech indskreven som Søkadet og blev foreløbig forberedt af Faderen i Matematik, Astronomi og Sprog; men denne Plan blev kuldkastet, og det bestemtes, at han med et af Handelshuset Duntzfeldts Skibe skulde ud til Serampore for at oplæres til Handelen. »Gik ombord paa Skibet »Hvide Ørn« for med Lindams at reise til Ostindien«, hedder det 5. Dec. 1796 i nogle Dagbogsoptegnelser — de første af en overvældende Mængde Optegnelser, der foreligger fra Molbechs Haand. Rejsen gik dog ikke længere end op gennem Sundet til Helsingør. Den 13-aarige Dreng følte sig syg og ulykkelig og bønfuldt Faderen om at faa Lov til at komme hjem. Julen tilbragte han i Sorø, og ved Nytaarstid var han falden til Ro: »Foretog ieg mig saagar et lidet poetisk Arbeide« — en Sang til Visdommen. »Min Lecture for det øvrige bestod for det meste i Cooks Reiser, som ieg begyndte at læse den 28nde«¹.

Han havde valgt Livet i Bøgerne. Foreløbig betød det, at han skulde forberede sig til Universitetet hovedsagelig paa egen Haand. Han tog fornuftigt og systematisk fat, men dyrkede ogsaa særlige Interesser. Han køber og sælger Bøger, driver en hel lille Udlaansforretning. Han skaffer sig Bøger til Laans for at tilfredsstille sin glubende Hunger efter Viden og tilbringer

¹ Dagbogsfragment (Ny kgl. Saml. 3092 4to I).

under et kort Besøg i København flere Timer daglig paa Bibliotekerne. Paa denne Rejse kommer han til at gøre Bekendtskab med Professor Rasmus Nyerup »paa den forunderligste Maade af Verden«¹. Med al denne Aktivitet har han Ungdommens mange Sind — »en underlig Blanding af Sundhed og Sygdom, Tilfredshed og Mismod, Ligegyldighed og ængstende Uro, Tung-sind og Munterhed«². I Rousseaus »Confessions« finder han sig selv³.

Den 23. November 1802 blev Molbech immatrikuleret ved Universitetet. Det var den Vinter, da Steffens begyndte sine Forelæsninger, der voldte saa stor Bevægelse, men Molbech var ikke blandt Tilhørerne. Han gik til de filosofiske Rusforelæsninger hos Professor Riisbrigh, der venligt tog sig af den fattige Student. I »Videnskabernes Selskabs Historie« gav Molbech mange Aar senere en Karakteristik af Riisbrigh; Taknemlighed laa bag hans myndige Ord. Ogsaa Rasmus Nyerup, der havde en Evne til at se, hvad der boede i sære unge Mænd, var Molbech en god Ven. Han holdt sin Haand over ham i disse Aar, da han maatte slide for Livet og ofte var syg og modløs; han

¹ Brev til Broderen Carl 5. Sept. 1802 (Henrik Ussing: Breve til Carl Frederik Molbech. Aarsskrift fra Sorø Skole og Opdragelsesanstalt 1916. S. 27).

² Brev til Carl Molbech 14. Marts 1801 (Ny kgl. Saml. 2336 4to IV 2).

³ Rousseau synes at have været meget yndet omkring Aarhundredskiftet at domme efter Oversættelserne, der kom den ene efter den anden i tæt Rækkefølge, og at domme efter det Vidnesbyrd, som Kgl. Biblioteks ældste Udlaansprotokoller giver. Molbech kastede sig allerede hjemme i Sorø over Rousseau-Studier, som han senere fortsatte og tænkte at udgive. 1810 gennemlæste han disse Forsøg. »Da var det, som vaagnede pludselig min hendøde Ungdom«, — en Skygge svævede frem — »jeg kiendte i Øjeblikket de mørke og dog venlige Træk. — — Det var Dig, min Ungdoms Skytsaand, ædle ulykkelige Rousseau, — — Du, som med høj Kraft forenede selsom Svaghed, og med en stor Aand sonderlig Indskrænkning, — — Du, som i mange Aar var min fortrolige Ledsager og min første Leder paa Livets Vei«. (Molbechs Oversættelser af Skrifter af Madame de Staël og August Hennings om Rousseau tillige med hans egne Udkast findes i Ms. Collin 343 4to). — Endnu i Breve fra Molbechs sidste Aar er der Reminiscenser fra Rousseau.

skaffede ham forskelligt Arbejde fra Bibliotekerne og beredte Vejen for hans Ansættelse. Den 25. Sept. 1805 udnævntes Molbech til Amanuensis ved det store kgl. Bibliotek, som fra den Stund blev hans Arbejdsplads. Samme Aar udkom »Historisk Udsigt over Stuarternes Regiering og Skiebne paa den engelske Throne«, et lille Skrift paa 3 Ark, sat op i Hast, sagtens som en Slags Adkomst til Embedet.

Første Impuls var, karakteristisk nok, Molbechs Enthusiasme for Prætendenten Charles Edward. Hjemme i Sorø i Efteraaret 1804 skrev han, ungdommeligt betaget, hans Levnedsløb, en frisk og naturlig Beretning om det æventyrlige Tog til Skotland og Prætendentens tragiske Skæbne¹, men denne Beretning var sandsynligvis for bekostelig at faa frem og maaske ikke ret egnet til Introduction i den lærde Republik; vist er det, at Molbech forfattede en Indledning til »Carl Edward Stuart« — ikke saa umiddelbar og levende som det første Udkast om hans Helt, men sat i rette Stil med Tanken paa Velyndere og skøn-somme Læsere. »Historisk Udsigt over Stuarternes Regiering og Skiebne paa den engelske Throne« med en pompøs Indledning og snusfornuftige moraliserende Betragtninger er et Forsøg i »den filosofiske Historiegrandskning«, »den pragmatiske Historie«, som idelig var paa Tale i Skrifter og Journaler. Laurits Engelstoft, der anmeldte Bogen i »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger for Aar 1806«, bemærker, at den unge Forfatter har valgt de bedste Mønstre, de engelske Historieskrivere. Englands store Historikere fra det 18. Aarhundrede var Engelstofts Forbilleder; hans fine Studie: »Blik paa Forsvarsvæsenets Forfatning og Tilstand i det byzantinske Rige under Kejser Justinian I« er dybt præget af Gibbon, — og ser man hen til Læserne, den lille Kreds af Læsere, der søgte til Kongens Bibliotek, vil man i Bibliotekets Udlaansprotokol iagttage, at der er en flittig Efterspørgsel efter Humes, Robertsons og Gibbons Værker².

¹ Ms. Collin 344 4to I.

² Gibbons Værk kan ikke sendes ud af Byen, skriver Engelstoft paa Bibliotekets Vegne 14. Juni 1805 til Jens Møller i Slagelse, »da det om-spørges hvert Oieblik« (Ny kgl. Saml. 3000 4to).

Molbech har senere nævnt Hume og Robertson som sine Lærere, men paa dette Tidspunkt var Bekendtskabet med det 18. Aarhundredes Historieskrivning næppe dybtgaaende. Den lille Bog er en Stilprøve.

I den følgende Tid kom Molbech under intensivt Arbejde ind i en stærk Udvikling. — Aaret 1807 satte Skel. Personlige Oplevelser og Skuffelser bragte hans sensible Sind i Svingninger¹. Englændernes Angreb paa København og Flaadens Bortførelse lærte ham, at Fædrelandet var en dyrebar Virkelighed, der stillede sine Krav; men Tilskyndelse og Mod til at tage fat hentede han som flere andre unge Mænd fra Oehenschlægers »Nordiske Digte«, der lyste op under Ydmygelsen og den afmægtige Vrede². Den 29. Oktober skrev han i sin Kalender: »dannet mig en Plan til et dansk historisk Lexikon, som skulde omfatte og bevare ethvert Navn af nogen Betydenhed, der forekommer i danske skrevne og trykte historiske Monumenter«, og under 8. November: »fattede jeg første Gang den Idee, at skrive det danske Riges Historie under Frederik II, og dannede mig en Plan for dette Arbejde, hvis fornemste Øiemed skulde være at producere — ikke noget blot Aarsregister, men en Historie i Ordets egentligste Forstand — ikke for Lærde, men for enhver dansk Borger, der elsker at kiende Forfædres Bedrifter«³. Molbech fattede mange Planer i sine Dage, de myldrede frem til det sidste. De var ofte kun Huskud, der døde en hastig Død, eller førte til Foretagender, som standsede paa Halvvejen; men disse uforfærdede Planer fra 1807 har en egen

¹ »Lidet vigtigt og af ringe Værdi er mit Liv og min Idræt, selv betragter jeg det som høist ubetydeligt. Men aldrig til min sidste Time glemmer jeg Aaret 1807. Hvad er det jeg tilforn levede, hvad det jeg tilforn følte og tænkte, mod det jeg levede, følte og tænkte i dette for mig mærkværdige Aar. Ikke fyldte Glæden mit Bæger; dog vilde jeg ikke bytte min traurige Længsel for andres Fryd. Mangen en Time i dette Aar var mig mere værd end hele Maaneder af mit fordums Liv« (Ny kgl. Saml. 439 8vo: 1807).

² Exempelvis H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie (1877) S. 18.

³ Ny kgl. Saml. 439 8vo: 1807.

Interesse, fordi de giver Retningen for hans Stræben. Realiserede blev de aldrig i deres fulde Omfang, kun stykkevis; men Tanken om det biografiske Lexikon dukker atter og atter op og gjorde sig ogsaa gældende, da Molbech mange Aar senere stiftede Den danske historiske Forening.

Foreløbig kastede han sig over Værker om Historiens Theori. Det var Arbejde paa langt Sigt, men han kunde dog ikke afholde sig fra hurtigt at fremlægge Resultater. Allerede 1808 sendte han et lille Forsøg ud: »Nogle Ideer over Historie og Historieskrivning med Bidrag til en Kritik over Hr. Doctor og Landsdommer G. L. Badens Skrift om Griffenfeld«, en skarp Recension af Badens Arbejde og med det samme en almindelig Revselse af Skavankerne hos den filosofiske Historieskrivnings Epigoner og Forfattere af anden og tredje Rang. Historien hævdes som empirisk Videnskab, og den rene Fremstilling sættes som Maalet, der skal efterstræbes, mens det gaar haardt ud over de Værker, hvori Forfatterne producerer deres eget Jeg — deres Meninger, Domme og løse Hypoteser. Ikke længe efter tog han igen til Orde. I »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger for Aar 1809« skrev han en Anmeldelse af et Skrift af Jens Møller, en Besvarelse af et Prisspørgsmaal, som Videnskabernes Selskab 1804 havde udsat: »Hvori bestaaer Misbrugen af den saakaldte pragmatiske Historie, som adskillige saa vel ældre som nyere Historieskrivere har tilladt sig; og hvilke Forholdsregler skal man iagttage, at ikke denne Foredragsmaade ved urigtig Anvendelse skal skade istedetfor at gavne?«¹ Han fremholder atter den objektive Historie — uden Belæring, Dømmen og Paralleler — som det høje Ideal og spotter det paatrængende personlige Element i den raisonnerende Historieskrivning. Man kan sige, at det er den gamle lærde Tradition, der rejser Hovedet og siger et Ord mod den lette Litteratur, der

¹ Benævnelsen: »Pragmatisk Historie« — der iøvrigt gaar ud fra en Misforstaaelse af Polybs Ord — var bleven gængs i det 18. Aarhundrede, men var meget vag, rummede snart et snart et andet. Af vore Forfattere (Münter, Baden, Nyerup) brugtes den oftest om den gennemtænkte, raisonnerende Fremstilling i Modsætning til den jævne annalistiske Beretning.

florerede i en urofyldt Tid herhjemme og ude omkring. Men der ligger noget mere i Molbechs Opgør.

Der var Vejrskifte under Vejs. Kritik mod det 18. Aarhundredes Intellectualisme og Selvglæde gjorde sig gældende, og ny Forstaaelse af alle Generationers Sammenhæng og hver Tidsalders Værdi i sig selv var ved at bryde frem. Molbech har i et Glimt set dette dybe Perspektiv gennem Tiderne. Derved er hans Krav om Historikerens Forhold til Stoffet bestemt, et Krav, han alle Dage fastholdt. Ved sit Syn paa Tingene hører han det 19. Aarhundredes Skole til, og han siger i de smaa Indlæg fra 1808 og 1809 paa sin Vis det samme som Ranke, da han, polemisk vendt mod det 18. Aarhundredes subjective Pragmatisme, skrev de Linjer, vi alle kender: »Man hat der Historie das Amt, die Vergangenheit zu richten, die Mitwelt zum Nutzen zukünftiger Jahre zu belehren, beygemessen: so hoher Ämter unterwindet sich gegenwärtiger Versuch nicht: er will bloss sagen, wie es eigentlich gewesen«¹.

Men der var i Reaktionen mod det 18. Aarhundrede Elementer, som Molbech ikke kunde tilegne sig. Den radicale Kritik af Oplysningstidens Historiesyn, der havde fundet æggende Udtryk i Fichtes og Schellings Værker og i Benjamin Höijers mærkelige Studie: »Om ett pragmatiskt afhandlings-sätt i historien«², kom ham ikke ind paa Livet. Han havde ikke været Tilhører ved de Forelæsninger, som Steffens, stærkt betaget af Schelling, havde holdt i København 1802 og 1803 — en udæskende, henførende Forkyndelse, — og maatte staa fremmed over for det Krav om Synthese, der var rejst, i Stedet for den megen stykkevis Viden, og den Trang til at finde Tilværelsens Enhed og indre Sammenhæng, som var en bevægende Kraft hos Romantikens Mænd. Han citerer i »Nogle Ideer over Historie og Historieskrivning« i Forbigaaende den første Forelæsningsrække af Steffens, der forelaa i Tryk fra 1803, og taler om de sælsomme, forvirrede og indviklede Udtryk hos de nyere

¹ Geschichte der romanischen und germanischen Völker von 1494 bis 1535 I (1824) Vorrede S. V—VI.

² Silfverstolpes Litteraturtidning II—III (1796—1797).

Filosoffer. Med den ham egne Receptivitet tager han imidlertid hurtigt ved Lære. I den lille Anmeldelse fra 1809 findes Betragtninger — uden synderlig Sammenhæng med Tankerækken — der tyder derpaa, og den videre Udvikling kan iagttages i nogle Overvejelser, som blev nedskrevne i 1810, men først blev trykt 1816: »Brudstykker af en Afhandling om Historie og Oldkyndighed, især den nordiske«¹. Her fører Molbech med Færdighed den ny Filosofis Tale, men det hele gør et forceret Indtryk og er overmaade kaotisk; det vidner tydeligt om, at han har ondt ved at finde Rede i det meget, der stormer ind paa ham i disse Aar gennem Bøger og personlig Paavirkning, og ikke i Ro kan lade det fælde sig, men maa skrive, altid skrive.

Molbechs Kalendernoter og andre Optegnelser fra 1809 og gennem den følgende Tid melder om hans omfattende Læsning, hans Betagelse af tysk Litteratur — den tyske Klassicisme og Romantik, der dybt prægede den Generation, hvis Ungdom faldt omkring Aarhundredskiftet — A. S. Ørsted og H. C. Ørsted, Grundtvig og Oehlenschläger, Mynster og Sibbern. For flere af disse Mænd var tysk Filosofi et alvorligt Studium, men Molbechs Forhold til Filosofien var løst, og karakteristisk er det, at Goethe og Schiller betød mindre for ham end Romantikens vegere, sværmeriske Aander, fremfor alle Novalis². Karakteristisk er det ogsaa, at Historikeren Johannes Müller, den sentimentale og meget svulmende, henrev ham, som han henrev saa mange andre af de Samtidige, mens Herder og Justus Möser synes at have ligget uden for hans Horizont.

Mere end alle Bøger betød dog Grundtvigs Personlighed.

Den 3. Maj 1808 mødtes de to unge Mænd første Gang og fandt hinanden. Lange Samtaler og lange Breve med Skriftemaal og Meningsudvexling fulgte. Grundtvig sendte Molbech sit nylig

¹ Athene VI (1816) S. 317—341.

² Kuriøst og meget sigende er Kamma Rahbeks Brev ¹¹/₃ 1814, hvori hun takker Molbech for »den velsignede Aften, da De sad her og læste saameget Smukt for mig, hvoraf Mere end det, De meente, forekom mig at være skrevet om Dem. Jeg maae ellers sige Dem, at det ikke er en ganske ny Opdagelse, at jeg finder saamegen Lighed imellem Dem og Novalis«. (Chr. Molbech og Karen Margrethe Rahbek (1883) S. 261).

udkomne Digt »Maskeradeballet i Danmark« med nogle Verslinier, som udtrykte hans Glæde over at have fundet en Mand, der tror paa nordisk Aands Genoplivelse i et Land, hvor man letsindigt morer sig i Gøglerham:

— — — — —

O, troer Du, Kraften vaagne kan
Og stolt fornye de svundne Dage,
At Solen har for Danmarks Land
En varig Straale end tilbage —
Da deel med mig din søde Tro!
Og Trøst og Haab og salig Ro
Skal Frygten af min Barm udjage.

I Begyndelsen af Juli rejste Molbech til Sorø; derfra til Gyrstinge, Bjernede, Fjenneslev, Alsted, Næstved, Pedersborg og skrev paa Vejen »Et Brev fra Sorø til Hr. Etatsraad og Professor G. H. Olsen«, der blev trykt i »Nyeste Skilderie af Kiøbenhavn« No. 79 og følgende Numre. Efter at det første Stykke var kommet frem, offentliggjorde Grundtvig i »Skilderiet« No. 81 et manende Digt til Molbech:

Til Absalons nedsjunkne Grav
Du gange hen i Kvælde.

— — — — —

Han syntes ikke, at Vennens Rejseskildring med Alvor og Kraft fremholdt Fortids Storhed for en vanslægtet Nutid. »Et Brev fra Sorø« bærer dog tydeligt Præg af, at Molbechs Sind er kommet i stærk Bevægelse under Samværet med Grundtvig; Brevet har i det Hele Sammenhæng med mange fremtidsrige Begyndelser fra disse Aar 1806, 1807 og 1808. Molbech ser med ny Øjne paa de gammelkendte Steder i Barndomsbyen og Egnen deromkring; meget træder frem for hans Blik, som han tidligere ikke saa, og Minderne fra Fortiden taler til ham som aldrig før¹.

¹ Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 1808: 1312. »Her [i Gyrstinge] saae jeg første Gang i mit Liv egentlige Kiæmpehoie eller Gravminder og Stendysser fra Hedenold eller saae dem i det mindste første Gang med den

Den 24. August rejste han paany til Sorø, denne Gang i Følge med Grundtvig og Poul Dons. Fra Sorø begav de sig til Skovene ved Gunderslevholm for at opsøge den store Langdysse. Grundtvig gav i »Skilderiet« en poetisk Beretning om denne Vandring — noksom bekendt:

— — — — —
 Hisset Bakken høit sig løfter,
 Bredere er Egens Kløfter,
 Dunklere er Skoven her;
 Nu er Guders Alter nær.
 — — — — —

— — — — —
 Med faldende Taare,
 Jeg stirrer saa saare,
 Hvad løfter sig hist?
 O, er det ei Alterets mossede Stene,
 Som Egenes Grene
 Saa tætte omhvælver?
 Det er, o, jeg skiælver,
 Jeg dirrer af Lyst,
 Og hellig Andagt opfylder mit Bryst,
 Jeg iler, jeg iler med vingede Fied
 For Asernes Alter at kaste mig ned
 Og prise de hensovne Guder¹.

»Som et Lyn svandt disse 4 Dage«, skrev Molbech i sin Kalender umiddelbart efter den lille Sorørejse, »evig er deres Erindring. Ulykkelige Skabning! Hvad har Du tilbage af

Sands som udfordres, naar man skal see med meer end Øiet, og skjøndt de ei hørte til de meget udmærkede gjorde deres Beskuelse dog et stærkt og forunderligt Indtryk paa mig. Hellige Minde om Fædres kraftfulde Aand og Daad! hvad er som du opløftende og siælestyrkende? Dig vil jeg tye til, naar jeg føler min egen Svaghed, naar jeg trættes og kiedes ved Tidsalderens Smaahed; men hvor jeg seer Danskes Kraft endnu at lue i deres Bryst — der vil jeg glad vende mig imod de gamle Minder, der give et Gienskin af hiin Styrkens Alder, og den Tanke vil mere levende staae for min Siæl: I vare kraftfulde Danske, I hvis Been muldne dybt i disse Høie, vi kunne igjen blive det«.

¹ Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 1808 no. 101.

Livet?»¹ — Endnu i de to næste Aar var han under Grundtvigs Magt, skønt Modsætningen mellem dem traadte skarpere og skarpere frem, Modsætningen mellem den altkrævende Grundtvig og Molbech, som trods alle Stemningsbølger var en Intellectuel med Uvilje mod det irrationelle og extreme. Allerede i Molbechs første Brev, skrevet snart efter at de var blevet Venner, gør den sig gældende. Han kan ikke ensidigt se al Herlighed i det gamle Nord og idel Fordærv i Nutiden. Spagfærdigt udtaler han sin Tro paa, at Menneskeheden skrider fremad omend langsomt gennem Aarhundreder. Grundtvig forstaar ikke denne Optimisme. Ironisk ønsker han, at Molbech maa bevare sine blide Billeder Livet igennem. »Mig kaarede Nornen, jeg veed ikke om vred eller venlig, en anden Bane. — Min Vej gaar mellem Afgrunde«. Atter og atter maa Molbech værges for sig, for at faa Lov til at være sig selv, for ikke at overvældes af Vennen. Højspændingen hos Grundtvig tog til, i December 1810 blev han sindsyg og rejste hjem til Udby. Hans Sygdom greb Molbech meget stærkt; men i den følgende Tid, da Grundtvig ikke var i København, frigjorde han sig efterhaanden for en Indflydelse, der vilde drive ham ud over den Grænse, der var ham sat. — »Einheit in meinem Leben und Wissen zu bringen« havde Molbech skrevet foran i sin Kalender i 1809. Hos Grundtvig havde han ubevidst søgt den Kraft, der skulde samle de splittede Elementer, der var i hans Natur, og give Enhed i hans Stræben; han forstod fuldtud Betydningen af deres Møde og erkendte sin Gæld til ham som den, der havde opløftet ham og vakt hans Kærlighed til Nordens Oldtid; men maaske var det, naar alt kom til alt, mest indirekte Grundtvig havde hjulpet ham; maaske var det just under Modstanden mod den Vældige, at Molbech blev klar over sig selv. I Aarene efter er der større Sikkerhed over ham, og Uroen, som har jaget ham, finder Udløsning i anstrengt Arbejde².

¹ I »Skilderiet« tog han dog Forbehold med Hensyn til Asernes Tilbedelse.

² Molbechs Breve til Grundtvig ⁸/₁₂ 1811, ²⁶/₁₂ 1812; til Fru Viborg ²⁰/₁ 1812 (Ny kgl. Saml. 2336 4to V 2).

Rejsen i Sommeren 1808 og Beretningen »Et Brev fra Sorø« var bleven fulgt af Smaarejser rundt paa Sjælland og til Møen i de følgende Aar og Beretninger trykt i »Skilderiet« og andet Steds. Molbech vilde lære Landet at kende og paa den Vis berede sig til sit historiske Arbejde. Han fulgte i Rasmus Nyerups Spor, der i Aarene 1805—1807 havde foretaget antikvariske Excursioner i Fyen, i Jylland og paa Sjælland og havde givet Meddelelser om disse Rejser paa sin muntre, formløse Maade. Saaledes havde han i »Iris og Hebe« Januar 1807 offentliggjort »Min Pillegrimsrejse til Sorø i August 1806«. Her taler han med Varme om Egnens rige Minder fra Valdemartiden; og de mange Gravhøje i Gyrstinge og Flinterup Sogne giver ham Anledning at fremsætte Ønske om Fredning og advare mod, at man hurtigt og hensynsløst sløjfer Høje, »hvori ligge Bilag til det, som Saxo og Snorro, som Edda og Sagaerne berette om Oldids Sæder og Tænkemaade«. Dette lille Stykke gav Ideen til »Et Brev fra Sorø«, som Molbech redeligt vedgaar. Den unge Forfatters indledende Ord gælder »Danmarks ædle Nyerup« og hans Pilgrimsrejse. »Et Brev fra Sorø« og de andre Rejseberetninger — alle i Brevform — blev samlede i 1811 under Titel: »Ungdomsvandringer i mit Fødeland«. Bogen blev solgt ud, inden Aaret var omme. Den greb Øjeblikkets antikvariske Interesse og gav i mange Maader Udtryk for Tidens Stemninger. Rasmus Nyerup er i den, men næste Slægtled, den søgende Ungdom, er der ogsaa. Meget minder om F. C. Sibberns »Efterladte Breve fra Gabrielis« — Naturbeskrivelserne, Glæden over det skønne Land, Sindets Bølgegang, det nære Forhold til den tyske Romantik¹. For Historikeren vil de antikvariske Bestanddele altid have en særlig Tiltrækning. De er naive og diletantiske — som Nyerups Rejseberetninger, som Meddelelser om »Helgensager« og »Munkerim« i de første Bind af Kirkehistoriske Samlinger — men de er Vidnesbyrd om, at man prøver paa at trænge frem ad nye Veje².

¹ Brevene er skrevne 1813—1814, men Bogen udkom først 1826.

² Det er kun en lille Ting at nævne, at Molbech var den første, der bragte Meddelelse om Kalkmalerier i Fjenneslev Kirke. Han fik Oje paa

Chr. Molbech.
Tegning af C. A. Jensen. Rom 1820.

hvorved de havde erhvervet og forøget det timelige Gode. Derfor maatte saamange Tusinde lade deres Liv i Ditmarsken, derfor Blodstrømme overskylle Landet, førend Folkets Kraft kunde bøies«.

»Hvor Meget skønt og Eftertanke værdigt sagt i faa Ord« skriver Engelstoft. Recensenten yder i det Hele Molbech den største Anerkendelse. Han fremhæver, at han staar sikker og selvstændig i sit Arbejde, at han ikke lader sig daare af fantastiske Ideer. Men der falder i Anmeldelsen broddede Ord til Historikere med højere Visdomsblik efter forudfattede Synspunkter — Romantikens Mænd og først og sidst Grundtvig.

Grundtvig havde under sit Gennembrud faaet Lede ved »den elendige Pragmatiseren« i Historikernes Værker. Han var blevet greben af den romantiske Filosofis Krav om et Helheds-syn, Nødvendigheden af at vælge et Stade — maatte det end være en Hypotese — hvorfra Historien overskuedes, om ikke alt skulde blive et Chaos af LigeGYldigheder. Efter at han var gaaet gennem den religiøse Krises Skærsild, havde han faaet et Stade — sin kristne Tro — som fremgik af den Bog, han i December 1812 udsendte: »Kort Begreb af Verdenskrøniken«. Den havde vakt Harme ved de haarde Domme, det tøjlesløse og fremstormende, der var Efterdønninger efter Sindsygdommen. Engelstofts Protest i Anmeldelsen af »Historie om Ditmarskerkrigen« rører ikke ved Enkeltheder, men sigter mod det principielle. Ved sine skarpe Ord mod forudfattede Synspunkter stiller han sig ved Molbechs Side i den Fejde, han førte lige siden Fremkomsten af »Kort Begreb af Verdenskrøniken«¹, en Fejde, som gjaldt fundamentale Spørgsmaal, men som i Grunden ikke bragte Indlæg, der tog fast om Problemerne. Grundtvig staar over for Molbech som Forkynderen, der vil tyde Historien og bruge den. For ham er Historikerens Arbejde »et Urværk, der skal efter Formuen, Gud giver, gientage hans Hammerslag paa Tidens Klokker og med Salmever's paaminde om, at ingen ved,

¹ Molbechs Fortale til »Historie om Ditmarskerkrigen« er skreven 24. Jan. 1813 umiddelbart efter Læsningen af »Kort Begreb af Verdenskrøniken«.

Da Molbech udsendte »Ungdomsvandringer i mit Fødeland«, var han i Gang med Forstudier til et historisk Arbejde, det første Forsøg paa en historisk Fremstilling, bortset fra den lille Skriveprøve fra 1805. Hans Ungdom var ved at gaa til Ende, han var nær de tredive Aar. I 1813 blev han færdig med »Historie om Ditmarskerkrigen Aar Femten Hundrede og Ditmarskens Erobring under Kong Frederik den Anden, med en historisk Udsigt over Ditmarskerfolkets Vilkaar og Skiæbne i ældre Tider«. Det er et solidt underbygget Arbejde, fuldt ud i Overensstemmelse med de Grundsætninger, der var fremsat i »Nogle Ideer over Historie og Historieskrivning« og i Recensionen over Jens Møllers Skrift — helt i den gamle lærde Tradition, Stilen undtagen, thi Molbech lægger overmaade Vægt paa Formen; han efterligner Johannes Müller, som han flittigt havde dyrket, mens han skrev Bogen. Denne Stil satte man i Almindelighed megen Pris paa. Engelstoft citerer i sin Anmeldelse¹ som Prøve Betragtningerne over Ditmarskernes Uafhængighed og frie Forfatning:

»Gangen i Arv fra Fædrene i Hedenold, hine Sakser, som Keiser Karl først maatte udrydde, før han kunde undertvinge dem, har denne Forfatning længe bevaret og styrket Ditmarskernes Kraft med deres Frihed og Stridbarhed. Thi ligesom hele Folkets Aand stræbte mod Frihed som det ypperste Klenodie: saa maatte ogsaa en Tilstand, hvori den stærke medfødte Drift hos hver enkelt Borger kraftigen kunde røre sig, og ingen Trællelænker kuede de diærve Mænd, nære og fremme den Vækst, der i anden Jordbund ei vilde groet saa frodigen. Fri vilde Ditmarskeren være; Herre vilde han neppe kiende af Navn; stærk var hans Arm og tungt faldt hans Værge; men stærkere var Sindet, der rørte Armen, og Villien, der lod Værget slaae. Mere end een Gang viste sig, at, hvor det gjaldt Fædreland, tænkte ei mere nogen Enkelt paa sig selv; men Alle, uden Tvang, uden at tælle Fienderne, uden Rædsel for Overmagt, offrede Livet for Friheden, Gods, Velstand, Mag og jordisk Nydelse for den Forfatning,

dem, da han vovede sig op over Hvælvingerne. (»Skilderiet« 23. Aug. 1808. »Ungdomsvandringer« I S. 304). — I 1815 udkom en Fortsættelse af »Ungdomsvandringer«.

¹ Dansk Litteratur-Tidende for 1814 no. 26.

naar Herren kommer, ved Midnat eller ved Hanegal, men at han kommer vist som Dommer«¹. Indtrængende kalder han paa sin Erasmus. Molbech kæmper for Forskningens Frihed, men taler — ligesom Grundtvig — meget om sig selv. Hans Piece: »Til Hr. N. F. S. Grundtvig, Capellan i Udby i Anledning af hans Verdenskrønike og Kiøbenhavns Skilderie No. 29« er holdt i en naiv, moraliserende Tone.

Alle disse Indlæg i »Skilderiet«, alle disse Piecer og private Breve siger ikke stort. Livet kom til at rumme saa meget mere. Grundtvig blev rigere, mere vidtfavnende, alt som Aarene gik. Med suveræn Myndighed, haanende al Objectivitet, skrev han Historie for at rejse sit Folk religiøst og nationalt. Men Molbech fulgte Gram, Langebek og Suhm. Han stillede sig i Rækken af nøgternt prøvende Mænd, der som Maal for deres Arbejde satte en uafhængig Erkendelse af Fortiden.

II. I det lærde Laug.

I Begyndelsen af 1813 anmeldte Molbech Vedel Simonsens »Udsigt over Natjonalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder« med det sørgelige første Afsnit: »Udsigt over Natjonalhistoriens især dens haandskrevne Kilders forskjellige Skjæbne i Norden« og fik her Lejlighed til at klage over de trange Kaar, historisk Studium havde haft i den sidste halve Snes Aar eller mere, idet en stormfuld Nutid tog alt og alle, og der ikke var Lyst eller Stunder til Fordybelse i Fortiden. Siden Suhms Død 1798 var Arbejdet paa den stolte Bygning, de gamle Historikere havde lagt Grunden til, gaaet i Staa. Smaa-bøger af let Art havde afløst de indholdstunge Folianter og Quarter².

Molbechs Fremstilling svarede godt nok til Forholdene, som de var.

Rundt om i Landene konstateres i denne Periode Brud i

¹ Breve fra og til N. F. S. Grundtvig I (1924) S. 145.

² Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 27. Febr. og 2. Marts 1813. Sammenlign hermed P. E. Müller i Skriftet: Om det islandske Sprogs Vigtighed (1813) S. 130 og i Dansk Litteraturlidende for 1818 S. 550.

Traditionen og en Nedgang i Viden og Kunnen ikke blot inden for Historien, men paa alle til Historien grænsende Omraader. Hos os kan man vel ikke tale om Traditionsbrud, eftersom grundige og lærde Disciple fulgte det 18. Aarhundredes Historikere, men der var ingen Leder iblandt dem, og Videreførselen af Grams, Langebeks og Suhms store Foretagender slæbte sig sendrægtigt af Sted. Abraham Kall havde efter Suhms Død paataget sig Udgivelsen af »Historie af Danmark«, der kun forelaa trykt indtil 1182. To Bind havde han fuldført; derefter havde Rasmus Nyerup overtaget det møjsommelige Arbejde og 1809 udsendt Bind X, 1810 Bind XI. — Sidste Bind af »Scriptores rerum Danicarum« var givet i Werlauffs og Engelsefts Hænder, men de syntes aldrig at naa til Vejs Ende¹. — I Geheimearkivet laa store Afskriftmasser, der skulde danne Basis for »Corpus diplomaticum Daniæ et Norvegiæ«, Grams og Langebeks Værk, der var standset paa et tidligt Stadium, og hvis Fremkomst nu under Dyrtid og financier Misère forekom at ligge uden for alle Muligheders Grænse. Naar Nyerup begyndte at aftrykke Diplomer ved Slutningen af hver Tome af »Historie af Danmark« betød det, at man havde opgivet Haabet om en samlet Publication.

Just paa samme Tid som Anmeldelsen af Vedel Simonsens Bog kom frem, blev Molbech Medlem af »Danske Selskab«, og ivrig efter at gøre et Stykke Arbejde i det lærde Laug var han strax rede med Forslag. I Takskrivelsen til Forstanderen Conferenceraad M. Treschow udvikler han, hvor magtpaaliggende det er at faa udgivet de talrige og betydningsfulde Diplomer, skrevne paa Dansk, der ligger i Arkiverne, hvor rimeligt det synes, at »Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog« tager den Opgave op; han foreslaar, at der indrømmes saadanne Dokumenter en staaende Plads i hvert Bind af »Danske Magazin².

¹ SRD VIII udkom først 1834 og havde tydelig Karakter af Efterslæt.

² Concept af 20. Marts 1813 (Ny kgl. Saml. 2336 4to V 2). Ligesom Langebek forenede Molbech Kærligheden til dansk Historie med Kærligheden til dansk Sprog. Tidlig erkender han, at Modersmaalet er hans Hjerte nærmere end det islandske (Brev til Grundtvig af 22. Marts 1809), ja han

Molbechs første Forsøg med Udgiverarbejde faldt dog paa et helt andet Omraade. 1816 havde Rasmus Nyerup udsendt en lille Bog: »Karakteristik af Kong Christian den Fjerde, grundet især paa et Udvalg af hans egenhændige Breve«. Han havde brugt Originaler, der dengang fandtes i det kgl. Bibliotek; og Afskrifter i L. Engelstofts Eje og Kalls Samlinger, der for en stor Del gik tilbage til J. H. Schlegel, havde staaet til hans Raadighed. Molbech har vel faaet Tilskyndelse fra denne Bog — som han saa mange Gange har faaet Impuls fra Nyerups Virke — men selv fremhæver han, at det var Chr. Olufsens Bedømmelse af Christian IV, der foranledigede, at en Udgave af Kongens Breve kom til at staa for ham som et Arbejde, han skulde tage op. I »Bidrag til en statsøkonomisk Oversigt af Danmark«, der udkom heftevis 1818—1819¹, havde Olufsen talt meget nøgternt om Christian IV som Regent: Med al sin gode Villie og Driftighed havde han ikke udrettet synderligt; han spildte sin Kraft paa Enkeltheder, »var egentlig en stor Husfader«. Molbech tog til Genmæle i »Skilderiet« — næppe helt uden Frygt for Professor Olufsens skarpe Tunge. Han gjorde gældende, at det var nødvendigt at anlægge et historisk Syn paa Kongens Bestræbelser og Virken: »Man er maaskee netop i den indenlandske Historie meest tilbøjelig til at ville overføre den nærværende Tids Vilkaar paa længst hennrundne Tider«, til-

kom af flere Grunde i en Slags Opposition til det oldnordiske og gav sine Kræfter til det særdanske; han brød paa dette Omraade ny Vej ved Udgaver af middelalderlige danske Texter og Fund af gamle Manuscripter af Betydning for Forstaaelsen af Middelalderens sidste Aarhundreder. Ogsaa i Bestræbelserne for de paa Dansk skrevne Diplomer mødes hans historiske og sproglige Interesse.

Det har været nødvendigt at concentrere nærværende Studie om Molbechs historiske Arbejde, men det er i og for sig en kunstig Grænse der drages, eftersom det netop er ejendommeligt for denne Perodes Folk — baade hjemme og ude — at de var Landnamsmænd, der tog megen Jord i Besiddelse. Senere blev det udstrakte Omraade stykket ud i Lodder og intensivt dyrket af Specialister.

¹ Hefterne blev omtrykt 1819 med enkelte Ændringer og samlede under Hovedtitel: Bidrag til en Oversigt af National-Industrien i Danmark.

bøjjelig til at »betragte Fortiden gennem vore Dages Lorgnetter«¹.

I 1819 og 1820 var Molbech paa Udlandsrejse, men umiddelbart efter sin Hjemkomst havde han i September 1820 Audiens hos Frederik VI og overgav en Ansøgning og en Plan, og Kongen resolverede, efter at Ove Malling havde haft Sagen til Betænkning, at Molbech under hans Tilsyn skulde foretage Indsamling og Afskrivning af alle Christian IV.s egenhændige Breve, hvortil Omkostningerne skulde udredes af den kongelige Kasse; senere skulde Beslutning tages om Udgivelse. Molbech var lykkelig over Arbejdet — ogsaa over Forbindelsen med den kongelige Historiograf Geheimeconferentsraad Malling, der kunde blive lærerig og gavnlig for en ung Mand — og i 3—4 Aar samlede han Stof og lod foretage Afskrifter, men derefter standsede dette Foretagende, der skulde føres frem under kongelig Protection. Grunden til Standsningen var Frederik VI.s Modvilje mod Offentliggørelse. Ganske ligefrem ytrede han overfor Molbech sin Mening om en Del af Brevene, i Særdeleshed de Breve, der angik Kirstine Munk og Rhingreven². Det hele synes at ligge hen til Fyrrene, da Molbech først gennem Den danske historiske Forening og siden gennem Videnskabernes Selskab prøver at realisere sine gamle Planer. Ved Understøttelse fra Videnskabernes Selskab udkom 1848 1. Bind og 1861 4 Ark af 2. Bind, tilsammen omfattende Kongens Breve fra 1596 til og med 1631. Det var ikke en dadelfri Udgave, men Molbechs Arbejde var en Station paa Vejen, hans Indsamling af Materiale kom Brickas og Fridericias Værk til Gode³.

Det gik med Molbechs Bestræbelser for at faa gamle danske Diplomer udgivne som med Christian IV.s Breve — ikke før i Fyrrene naaede han frem til en Virkeliggørelse af Planen og endda under anden Form end oprindelig tænkt i 1813; og ligesom Christian IV.s Breve kom Publicationen af Diplomerne til at strække sig over et langt Aaremaal og forblev ufuldendt.

¹ Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 3., 7., 11. Nov. 1818.

² Ny kgl. Saml. 439 8vo: 1825 ¹⁹/₁₂.

³ Ms. Collin 338 4to, Ny kgl. Saml. 985 b 4to.

Første Hefte af »Udvalg af hidtil utrykte danske Diplomer fra det 14., 15. og 16. Aarhundrede« ved Molbech og N. M. Petersen blev udsendt 1842, tredje Hefte, der blev det sidste, kom 1858 — efter Molbechs Død — uden egentlig Afslutning. Udgaven, der omfatter Breve fra 1371 til 1408, blev et Fragment, og dog var det nogle Skridt henad Vejen mod det store Maal at faa det middelalderlige Brevstof frem.

Iøvrigt fik Molbech kun meget begrænset Indflydelse paa det Arbejde, der i hans Tid blev sat i Gang for foreløbig at erstatte — paa langt Sigt forberede Diplomatariet. Det var Christian Jürgensen Thomsen, der 1827 i Danske Selskab foreslog Udarbejdelse af et Regestum diplomaticum til dansk Historie, summarisk Gengivelse af alle trykte Breve. Man overdrog Werlauff, Molbech og Kolderup-Rosenvinge at udtale sig om, hvorledes og hvorvidt Forslaget lod sig sætte i Værk, og de to første Herrer afgav en Betænkning, som ikke mere er til; men Sagen fik i hvert Fald ikke Fremme, sagtens fordi Selskabet savnede Midler. Derimod indgik Kolderup-Rosenvinge med Forslag til Videnskabernes Selskab, der nedsatte en Commission til at planlægge og lede Arbejdet¹. Molbech var paa dette Tidspunkt endnu ikke Medlem af Videnskabernes Selskab, og først 1837 kom han ind i Regesta-commissionen. Her søgte han at stille Selskabet det oprindelige Maal for Øje og tilskynde til at forberede et Diplomatarium. Men Commissionen og Selskabet fastholdt, at man først og fremmest skulde føre Regestværket igennem og ved Siden heraf nøjes med at udarbejde en Plan for et Diplomatarium til Aar 1400. Om Udarbejdelsen af Planen forlyder intet senere, og om Molbechs Virken i Commissionen vides ikke synderligt udover, at han førte særligt Tilsyn ved Bind II af »Regesta diplomatica historiæ Danicæ«, hvis 2 første Hefter udkom 1856. Enkelte temperamentfulde Skrivelser foreligger fra hans Haand. Han var næppe, kunde efter sin Natur ikke være en klog og sindig Leder eller en støt Arbejdsfælle i et Foretagende af denne

¹ Danske Selskabs Deliberations- og Resolutions-Protocol 8. Maj 1827 og 10. April 1828. — 11. April 1828 stillede Rosenvinge Forslag i Videnskabernes Selskab.

Art. Han havde Ideer¹, var hurtig i Oplobet, men havde ikke den lange Taalmodighed og sejge Vilje, som Udgiverarbejde kræver, heller ikke systematisk Sans og Akribi. Han folte stærkt den Fordring, der var stillet til hans Slægtled, at fortsætte den gamle Skoles Værk, men hans bevægelige Aand kunde ikke falde til Ro ved at samle og sigte Materiale og gøre det tilgængeligt.

Allerede 1807 stod den historiske Fremstilling for ham som Maalet. I unge Aar dromte han om at blive »Danmarks Historie-skriver«. »Historie om Ditmarskerkrigen« i 1813 var et første Forsøg, og »Europa i Middelalderen indtil Udgangen af det 13. Aarhundrede«² skulde tjene som Forberedelse til et Arbejde over Danmarks Historie i Aarhundredet efter Valdemar Sejrs Død, da Kampen stod mellem Kongemagt og Hierarki. Molbech støtter sig i denne universalhistoriske Skitse til Kirkehistorikerne Schroeckh, Spittler og Planck, udprægede Repræsentanter for Oplysningstiden, men han er naaet ud over det 18. Aarhundredes begrænsede Anskuelse, idet han hævder, at det er Historikerens Pligt »i enhver Tidsalder at fremdrage hvad der giver den sit Præg af eiendommeligt Liv, og at bedømme dette Livs Virkninger, ikke efter den Værdi, de i nogen anden Tidsalder kunde faae, men allene efter den, som de havde i den Tid, hvori de frembragtes eller ytrede sig«. Det er den historiske Skoles Syn. »Ich aber behauptete, jede Epoche ist unmittelbar zu Gott«, siger Ranke, »und ihr Wert beruht gar nicht auf dem was aus ihr hervorgeht, sondern in ihrem eigenen Selbst«. Iøvrigt fik Molbech slet ikke skrevet det Stykke Danmarkshistorie, han havde i Sinde. Af hans Plan blev til Rest: »Kong Erik Plogpenning's Historie. En Prøve paa den danske Histories Fortælling« (1821)³, et lille Skrift, der kildekritisk er meget svagt og ikke byder

¹ I Mindetalen for Jacob Langebek i Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog 1845 nævner han en Række Opgaver, der maatte ligge Selskabet nær: Cancelliregistranterne, Christian III.s Bibel, Anders Sorensen Vedels Saxo-Oversættelse, Christiern Pedersens Ny Testamente, Herman Veigers Rævebog. (Danske Magazin 3. R. II. S. XXI).

² Skandinavisk Selskabs Skrifter XVI (1819).

³ Ansøgning til Kongen 7. Aug. 1819, Concept. (Ny kgl. Saml. 2336 4to V 1). Fortalen til Bogen.

nogetsomhelst i Retning af dybere historisk Forstaaelse. Som stilistisk Mønster er Johannes Müller forladt; Fremstillingen er tilstræbt jævn. Men hvis Molbech haabede, — som han antyder i Fortalen — at »den forstandige Borger eller Bonde« vilde læse Bogen, blev han skuffet. Den forstandige Borger og Bonde foretrak Ingemanns Romaner.

I Tyverne og Trediverne sled Molbech haardt med sine Ud-gaver af middelalderlige danske Texter og de store lexicalske Arbejder. I disse Aar fremkom imidlertid paa historisk Omraade en Række betydelige Skrifter — 1822 F. C. Dahlmanns »Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte« med den æggende Studie »Einleitung in die Kritik der Geschichte von Alt-Dänemark«, — 1823 Peter Erasmus Müllers Undersøgelse: »Om Kilderne til Saxos ni første Bøger og deres Troværdighed«, — 1825 E. G. Geijers »Svea Rikes Hävder« og 1832 »Svenska Folkets Historia« Del I, — 1826 og 1829 de to første Scriptorum-Bind af »Monumenta Germaniæ historica«. Hertil er at føje Chr. Jürgensen Thomsens Arbejde med Oldsagerne, der lagde den faste Grundvold for forhistorisk Arkæologi, men som overmaade stilfærdigt introduceredes i Litteraturen gennem »Kortfattet Udsigt over nordiske Steen-Oldsager fra den hedenske Tid« (Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed I 1832) og »Ledetraad til nordisk Oldkyndighed« (1836).

Molbech var altid lydhør, og trods alt det, der tog hans Kræfter i denne Periode, fangede han nye Tanker, og forstod, hvad de indebar. Det kom for Dagen i et Par Forelæsningsrækker, han holdt i 1833 og 1836 — den første over »de nordiske Nationers særdeles det danske Folks Oprindelse, ældste Historie og Forfatning«, den anden over »de gamle Nordboers Monumenter, Oldsager, Cultur, selskabelige og huslige Forfatning i den hedenske Tid«¹. Et meget fremtrædende Element i de første Forelæsninger

¹ Ms. Collin 340 4to. Disse Forelæsninger har Carl S. Petersen fremdraget i sin Bog: »Stenalder. Broncealder. Jernalder« (1938) og brugt ved Redegørelsen for Molbechs Stilling til den unge arkæologiske Forskning. Efter hans indtrængende Studie og med Henblik paa Bengt Hildebrands store Værk: »C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816—1837

er Kildesondringen under tydelig Indflydelse af P. E. Müller og navnlig Dahlmann. Dahlmanns Aand og djærve Maade stemte godt med Molbechs Intelligens og hans Manddoms Realisme¹. Mod Geijer polemiserer han jævnlig; det kunde synes, som Forelæsningsrækken af 1833 er inspireret eller ægget frem af »Svea Rikes Hävder«. Der skelnes skarpt mellem Mythe, Sagn og ren historisk Overlevering, og Undersøgelsens Resultat er, at om Norden og Danmark gives der Sagn om den forhistoriske Tid eller hvad der ligger længere tilbage end det 9. Aarhundrede, men ingen Historie. Betydningen af det arkæologiske Stof fremhæves, Nødvendigheden af Indsamling, Studium, Sammenligning med Fund uden for Norden. I den Skitse, der gives af den ældste Historie, især hvor der gøres Rede for Danmarks Forhold til Udlandet, bruger Molbech de samtidige frankiske Annaler etc., og til Forstaaelse af Statens og Samfundets Opbygning tager han angelsaxisk Overlevering til Hjælp og tyske Kilder, ligesom han henviser til de Spor af gamle Forhold, der kan findes i svensk og norsk Tradition, mens Sporene af de ældre Tilstande tidligt er udjævnede paa dansk Grund.

Forelæsningerne blev ikke trykt, hvad de heller ikke var synderlig egnede til i den Skikkelse de foreligger; men vi genfinder en Del af deres Indhold i den Oversigt over nordisk Historiografi, som Molbech offentliggjorde i »Maanedsskrift for Litteratur« 1834², og et Udsnit af dem i en Artikel i »Nordisk Tidsskrift for Historie, Litteratur og Kunst« 1835: »De tidligste historiske Begivenheder i Danmark fra det 8. og 9. Aarhundrede indtil Gorm den Gamles Død«. De er endvidere Grundlaget for

(1937—1938) vil der ikke være Grund til i nærværende Skitse at gaa nærmere ind paa Molbechs Deltagelse i den forhistoriske Drøftelse, hans Polemik med Sven Nilsson, hans Forhold til Runamo-Affairen.

¹ I Molbechs Kalenderoptegnelser under 17. Jan. 1841 læses: »Talte med Adler om Dahlmann. Han syntes vel stemt for Ideen at kalde ham hertil; heller ikke syntes det, som Kongen just vilde være meget derimod — men hvor, mente han, finde en Plads og Fonds«.

² Her en varm Anerkendelse af Geijers Historieskrivning.

»Fortællinger og Skildringer af den danske Historie«, som 1837—1838 blev udgivne af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug. Men mens Forelæsningerne med deres hvasse Kritik, henkastede Ideer, iltre Discussion er fulde af Liv, er Fremstillingen i »Fortællinger og Skildringer« mat. Eet Afsnit i Bogen skal dog ikke glemmes: »Om Nordens ældste Grave, Gravminder og jordfundne Oldsager«, det første Forsøg paa at berette om nordisk Oldtid ud fra arkæologisk Materiale. Chr. Jürgensen Thomsens Arbejde er Forudsætningen, men her er mere end en Tilegnelse af Litteratur. Man maa tænke paa Molbechs antikvariske Smaarejser i unge Aar. Under Nyerups Tilskyndelse drager han ud; han søger Vejledning hos Oldsagskommissionen; efter de første Vandringer følger op gennem Aarene nye Rejser — eller Rejseplaner.

I Hovedsagen var »Fortællinger og Skildringer af den danske Historie« et mislykket Foretagende. Molbech havde ikke Evne som Historieskriver. Han holdt sig til den faglige Drøftelse af Problemerne, ikke til Fortiden i dens hele Fylde. I sin Tid havde han valgt Livet i Bøgerne, og hans Tilværelse faldt alle Dage trods Virketrang og selskabelig Drift inden for ret snævre Rammer; han kom jo i Kraft af sin Gerning til at være meget sammen med de døde — »de nemlig, som bestandigen gaae igien paa Jorden, og som i Kiøbenhavn særdeles og i Mængde spøge bag Slottet og paa Runde-Kirkes Loft«¹.

Lærdomshistorien maatte blive hans rette Omraade.

Han havde i 1821 en Plan om at skrive det kgl. Biblioteks Historie og udsendte en Subscriptionsindbydelse til »Udkast til en Historie og Beskrivelse af det store kgl. Bibliothek i Kiøbenhavn med bibliographiske Efterretninger om endeel af dets mærkeligste Haandskrifter og sieldenste Bøger«². Det gik med denne Plan som med saa mange andre; men en Snes Aar senere lykkedes det ham at føre et stort Arbejde inden for Lærdomshistorien til Ende, nemlig »Det kgl. danske Videnskabernes Sel-

¹ Chr. Molbech: Dansk poetisk Anthologie IV (1840) S. 177.

² Molbechske Tryksager i Collinske Brevsaml. XLVIII.

skabs Historie i dets første Aarhundrede« (1843), en Opgave, som Selskabet havde overdraget ham, og som iøvrigt gav Anledning til kraftige Sammenstød. Allerede i November 1842 ankede Sekretæren H. C. Ørsted over den bitre Tone, der raadede i den Part af Fremstillingen, han havde haft Lejlighed til at se, og i Molbechs Fortale fra April 1843 gaar svære Dønninger efter Striden. Da Værket forelaa, tog Ørsted til Orde mod de deri udtalte Domme over Fortidsforhold og over Ledelsen i Nutiden og oplæste i Mødet 16. Juni »Antegnelser til Videnskabernes Selskabs Historie«, hvortil Molbech gav Gensvar 3. November¹. — Den Uro, Bogen voldte, var forklarlig nok. Det er en myndig, stridbar Mand, der fører Ordet. Nu og da har man Fornemmelsen af, at han er vilkaarlig. Det er saaledes paafaldende, at Chr. Olufsens Undersøgelser, der blev oplæst i Selskabet i Aarene 1818—1821², og hans Afhandlinger i Selskabets Skrifter ikke nævnes. Har Molbech i Hastværk glemt disse Arbejder, der vejede tungere end meget andet, eller er Grunden til Tavshed den, at Olufsen havde været ganske sarkastisk overfor en ung Forfatter? Werlauff er i sin Fremstilling af Danske Selskabs Historie (1847) sindigere, mere til at stole paa, men Molbechs Videnskabernes Selskabs Historie med det voldsomme Vejr sætter flere Tanker i Bevægelse. Man bemærker adskillige fyndige Karakteristikker. Molbech havde Menneskekundskab og med visse Begrænsninger Forstaaelse af Mennesker, Evne til at tegne en Personligheds ejendommelige Træk. Bedst er han, naar han har Førstehaandsviden, naar ikke Litteratur skyder sig imellem. I Karakteristikkerne her er der undertiden dulgt Polemik mod en Opfattelse, som Selskabet direkte eller indirekte havde gjort gældende, mod Meninger, som Medlemmer holdt for den sidste afgørende Dom. Just det, at Forfatteren har direkte Tag i Tingene og ligger i Fejde, gør

¹ Selskabet besluttede, at Ørsteds »Antegnelser« og Molbechs »Forsvarsbemærkninger« skulde henlægges i dets Arkiv. Molbechs Bemærkninger findes imidlertid i Ms. Collin 338 4to; jfr. Kirstine Meyer: H. C. Ørsteds Arbejdsliv i det danske Samfund (1920) S. LXXXVI—LXXXVII.

² Dansk Litteraturlidende 1818—1822.

»Videnskabernes Selskabs Historie« med alle iøjnefaldende Skrøbeligheder til en levende Bog, mens Kedsommelighedens Aske falder over meget andet.

III. Den danske historiske Forenings Stiftelse.

Maaske var der i Molbech mest af alt Stof til en Essayist. Hans livlige Aand, der aldrig fandt blivende Sted, men altid var paa Langfart, hans lynsnare Orientering, hans formende Evne og litterære Drift maatte føre ham til Journalistikken i i videste Forstand. En stor Del af hans bedste Arbejde ligger i Blade og Tidsskrifter. Men det var ham ikke nok at virke ved sin Pen alene; han havde Redaktørtemperament, og Livet igennem lagde han Planer for Blade og Journaler — ledede Tidsskrifter enevolds, eller saa at sige enevolds — sad i Redaktion med andre Herrer ikke uden Skærmydsler.

Tredive Aar gammel overtog han Maanedskriftet »Athene« efter Rasmus Nyerup. Det var i 1814, Kielerfredens Aar, og stærkt betaget af Ulykkerne, Spændingen og Frygt for Danmarks Udslettelse begyndte han med den Mening at gøre en patriotisk Indsats, saa vidt hans Kræfter rakte¹ »Om Statens

¹ Brev til Vedel Simonsen 10. Febr. 1814: »At det er vor og alle Videnskabsdyrkeres Pligt i Tider som disse at søge af alle Kræfter at opholde dansk Literatur, som maaske snart kunde blive det eneste, hvori kraftig Danskhed og Nationalitet endnu kunde ytre sig — er vist Din Overbevisning lige saa fuldt som min. Om Athene siger indlagte Plan og Indbydelse Dig det Fornødne« (G. L. Wad: Fra Fyens Fortid III S. 271). Omtalte Indbydelse synes ikke bevaret.

Han havde ved samme Tid Planer om et dansk Litteraturselskab (Ny kgl. Saml. 439 8vo: 1814. — Ms. Collin 337 4to), men fandt ikke Tilslutning. Han føler sig dybt skuffet og tvivler om, at nogen vil være i Stand til at vække Nationalaand og Nationalfølelse hos den danske Slægt. »O havde jeg Kraft, som Villie dertil«, skriver han 19. Dec. 1814 til sin Ven Rasmus Bruun, »og manglede jeg ikke saa uendelig meget for at udføre hvad der daglig fødes i min Siæl! Tung er min Skiebne, elskede Ven! jeg er berøvet næsten Alt, hvad der giver Livet Glæde — tom og ensom er mig den udvortes Verden, hvori jeg vandrer som en Fremmed — og til at virke i den

Væsen, Statskraft, Nationalaand, og om det, som er Statens Støtte og Nationers Styrke i Farens Tid« er hans første Artikel, en Appel til Landsmænd til Sammenhold og Offer. For ordrig, for velformet og litterær synes den, naar man tænker paa, at den skulde kalde og mane — men ikke uden Interesse, naar man et Aarhundrede efter følger Tidens Idéer paa deres Vandring. Fichtes »Reden an die deutsche Nation« citeres. Dominerende er Tanker fra Adam Müllers »Elemente der Staatskunst« (1809), denne tidstypiske Bog, der bekæmper Individualismen fra forrige Aarhundrede og mod den sætter den Enkeltes uløselige Sammenhæng med Staten — Staten, der ikke er en Forsikringsanstalt eller et Aktieselskab, men forener alle med alt, hvad de evner, til et organisk Hele. Det var Tanker, overført fra England (Burke: Reflections on the French Revolution) til Tyskland og videre paa Vandring. Den svenske Konservatisme — Geijer fremfor alle — tog Lære af Adam Müllers Skrift¹.

I de følgende Bind af »Athene« offentliggjorde Molbech i Tilslutning til sine tidligere Forsøg en Række Causerier over Historie — »Et Par fragmentariske Betragtninger over historiske Domme og Meninger«, »Om Historien i Almindelighed som Videnskab og fortællende Kunst, dens Forhold til Poesie, især den episke, dens Behandling og Fremstilling, dens Interesse og Værd«, »Om Universalhistorien, dens Idee og Behandling« og »Brudstykker af en Afhandling om Historie og Oldkyndighed, især den nordiske«². I »Iduna« var Geijer oftere inde paa samme Omraade, navnlig i Afhandlingen: »Om historien och dess förhållande till religion, saga och mytologi« (1812), skreven under

höiere, Sandhedens, Videnskabens, Konstens Verden, har jeg en brændende Attraa, en uophørlig Drift til Flugt og Stigen — men Vingerne ere kraftløse og Slagfiedrene brudte«. (Ny kgl. Saml. 3523 4to).

¹ Athene II (1814) S. 1—56. Fr. Meinecke: Weltbürgertum und Nationalstaat (1919) S. 128 ff. J. Landquist: E. G. Geijer (1924) S. 416 ff. E. Fahlbeck: Ideer och män. Statsvetenskapliga studier (1936) S. 40. C. A. Hessler: Geijer som politiker (1937).

² Athene III (1814) S. 20—55, 200—238; V (1815) S. 429—461; VI (1816) S. 317—341).

stærk Paavirkning fra Schelling. Hos Geijer kom den tyske Filosofi en Trang i Møde, der laa i hans Natur, og hans romantiske Ungdomsperiode var en væsentlig Del af hans Udvikling; for Molbech var Filosofien i Virkeligheden uden dybere Betydning, naar Talen er om hans historiske Arbejde¹. Som ovenfor nævnt stammer »Brudstykker af en Afhandling om Historie og Oldkyndighed, især den nordiske« fra 1810 og er fuld af forvirret filosofisk Eftersnak. I de andre Smaaarbejder, der hører en lidt senere Tid til, træder denne Indflydelse mere og mere tilbage. Molbech har skudt Ham. Det rationelle i hans Intelligens gør sig gældende, og den lærde Historikertradition øver sin Magt. Det spores i »Mindeskrift over Peter Frederik Suhm«² og i en Karakteristik af Christian II, der giver en forstaaende og billig Vurdering³.

Et Par Fremstillinger fra anden Haand fortjener at nævnes — først B. G. Niebuhrs Skildring af Faderens Liv. Det havde været offentliggjort i »Kieler Blätter«. Overførelsen af tyske Afhandlinger til Dansk og danske Arbejder til Tysk, den stadige Vexelvirkning mellem København og Kiel er et fremtrædende Træk i Tidens videnskabelige Liv. Molbech hørte til den Kreds af Lærde, der lagde Vind paa denne Forbindelse⁴.

¹ Om Filosofien i »Athene« bemærker Poul Martin Møller: »Efter at en rig Mand, som Kant eller Schelling, har kastet sin store Skat ud i Verden, opstaar der mange litterære Vexelerere, som bytte de store Guldpenge om i Skillemynt af samme Præg for Folket. »Athene« var en Vekselerbutik for Naturfilosofferne. »Københavns Skilderi« deler Kants Efterladenskab ud i Smaamønt . . .« (Poul Møller: Skrifter i Udvalg II (1930) S. 280).

² Athene III (1814) S. 477—540.

³ Athene IX (1817) S. 1—73.

⁴ Athene VIII (1817) S. 1—36, 117—166. En personlig Forbindelse mellem B. G. Niebuhr og Molbech har der næppe været. Derimod var Niebuhr i sin Københavner-tid venskabeligt knyttet til Rasmus Nyerup (Brev fra Niebuhr til Nyerup ³¹/₃ 1798; Brev fra Jens Baggesen til Nyerup ⁸/₆ 1797). Han var Medlem af »Det skandinaviske Litteraturselskab« og havde Tanker om her at forelægge sine Undersøgelser om den romerske Agrarlovgivning (Die Briefe B. G. Niebuhrs hrsg. v. D. Gerhard und W. Norvin I 310, 312). I Selskabets Skrifter fremkom 1805 »Nogle Efterretninger om Wilhelm Leyel og den danske ostindiske Handel under hans

Det andet Bidrag er »Det danske Sprogs Skiebne og Grændser i Sønderjylland«, som staar i »Athene« Bd. IV (1815), og egentlig er et Afsnit af Knud Aagaards »Beskrivelse over Tørring Lehn«. Med dette lille Stykke, den første Redegørelse i det 19. Aarhundrede for de nationale Forhold i Grænselandet, aabnedes Kampen om Slesvig, der blev danske Historikeres alvorligste Opgave i de næste Slægtled. Men kun indirekte skyldes det Molbech, at denne Afhandling blev optaget i »Athene«. Det var ivrig Interesse for Fædrelandets Topografi i Almindelighed, ikke vaagen Opmærksomhed for Tingenes Tilstand i Sønderjylland, der fik ham til at knytte Forbindelse med Pastor Aagaard, der allerede 1802 havde udgivet en Beskrivelse over Thy; det var Aagaard, ikke Molbech, der udpegede Afsnit V af Beskrivelsen over Tørring Len som bedst egnet til at føres frem i Tidsskriftet¹.

Iøvrigt er »Athene« i alt væsentligt et almindeligt litterært Tidsskrift, ikke uden bidsk Polemik. Spørger vi om det historiske Arbejde i denne Periode og en alsidig Drøftelse af Historiens Problemer, maa vi søge til »Dansk Litteraturtidende« med de dygtige og dybtgaaende Recensioner, der giver overordentlig meget.

En halv Snes Aar efter at »Athene« var standset², satte Molbech ny Hjul i Gang, et nationalt Tidsskrift med Titel: »Nordisk Tidsskrift for Historie, Litteratur og Kunst«. Det var hans Tanke, at hvert Hefte skulde indeholde utrykte Aktstykker hørende til Fædrelandets Historie, Litteratur og Sprog. Af Æmner noterer han Bidrag til den danske Kulturhistorie og Skildringer af Danmarks indvortes Forfatning fra det 15. Aarhundrede og fremefter, fornemmelig fra Cancelliregistranter, Bestyrelse, der hviler paa Akter i Commercekollegiets Arkiv, og i April 1806 forelæste han ved Selskabets Møde en Afhandling indeholdende Forsøg paa at løse Problemet: Hvorvidt havde de af Romerne undertvungne Folk kunnet forsvare deres Frihed eller siden igien forskaffe sig samme. (Kbh. lærde Efterretninger for 1806 S. 272).

¹ Brev fra Aagaard til Molbech 30. Marts 1815 (Ny kgl. Saml. 2336 4to I).

² »Athene« under Molbechs Redaktion 1814—1817.

Diplomer og andre utrykte Kilder¹. Han fik Bidrag fra Jahn, Estrup, Vedel Simonsen, Werlauff, Mansa, C. Paludan-Müller, J. E. Larsen og Velschow; selv gav han mangt og meget; men med alt det, han havde mellem Hænder i disse Aar, slæbte Tidsskriftet sig tungt af Sted². Ikke desmindre brændte han af Iver efter nye Foretagender. Den 15. Jan. 1836, endnu inden »Nordisk Tidsskrift« var afsluttet, skrev han til Caspar Paludan-Müller, at han havde i Sinde at begynde et historisk politisk Tidsskrift, et Arkiv for Historie, Politik og Litteratur, og foreslog, at de skulde staa sammen ved Udgivelsen³. Han saa i den unge Adjunct i Odense en Dygtighed og en Meningsfælle. Paludan-Müller havde kastet sig over verdenshistoriske Æmner og var en skarp Kritiker af de danske Historikeres Forkærlighed for stærkt begrænsede Opgaver og af den herskende Cultus af Nordens Oldtid. I politisk Henseende var han konservativ. Det var et Tidens Tegn, at Molbechs Project skulde tage Sigte paa Politik. »Et historisk politisk Tidsskrift«, skriver han — Tanken gaar uvilkaarligt til Rankes »Historisch-politische Zeitschrift«, der i Aarene 1832—1836 tjente Konservatismens Sag. Der var nu heller ingen Tvivl om, i hvad Retning Molbechs Tidsskrift vilde blive ledet; Henvendelsen til Paludan-Müller havde sin Mening. Paludan-Müller afslog imidlertid Samarbejde med den Begrundelse, at Afstanden mellem København og Odense vilde

¹ 14. Sept. 1826 sendte Molbech Prospect til Velschow og bad ham yde Bidrag til et saadant nationalt Tidsskrift (Abr. Autografsaml.). Ny kgl. Saml. 439 8vo: 1826.

² Fire Bind udkom i Lobet af Aarene 1827—1836. Af Molbechs Bidrag kan fremhæves: »Om offentlige Bibliotheker, Bibliothekarer og det man har kaldet Bibliotheksvidenskab« — Mindeordene over Ove Malling og Rasmus Nyerup — og den meget omtalte hvasse Anmeldelse af Inge-manns »Valdemar Seier«.

³ Molbechs Brev er ikke bevaret, men i hans Kalender læses under 15. Januar: »Br. til Adjunct Pal. Müller i Odense ang. hs. Bidrag (vedr. Macchiavel) til mit Nord. Tidsskr. og ang. med ham at udgive et nyt hist. polit. Tidsskrift«. Paludan-Müllers Svar af 21. Januar: »Deres Forslag om Udgivelsen af et Archiv for Historie, Politik og Litteratur synes mig godt om — —« (Ny kgl. Saml. 2336 4to I).

volde Sinkelser og Misforstaaelser. Derefter blev Tidsskrift-Planen lagt til Side for en Stund.

Men Molbech, den ukuelige, kastede sig i Kamp for en anden Idé, den store Plan fra Efteraaret 1807, det biografiske Lexicon. I »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme« rejste han Sagen; Styrelsen vilde dog ikke umiddelbart tage den op, men ønskede at se Arbejdet saa vidt fremskredet, at man kunde skønne over de Midler, der maatte stilles til Raadighed (Maj 1836)¹. Paa samme Vis gik det et halvt Aar senere i »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug«². Der kunde ikke her regnes med Interesse for det biografiske Lexicon paa et Tidspunkt, da en tydelig Tendens til at bruge Selskabet i politisk Øjemed gjorde sig gældende, en Tendens Molbech traadte kraftigt op imod.

I de gamle lærde Selskaber lød der Klage over, at Molbech ikke gjorde det Arbejde færdigt, han havde taget sig paa; i de yngre Sammenslutninger satte man Skranker for hans Foretagsomhed; det var klart, at vilde han realisere de Idéer, der ikke lod ham Ro, maatte han grunde et eget Selskab, hvor han uhemmet kunde sætte Tingene i Gang. Utvivlsomt har de tyske historiske Foreninger, der i Løbet af en Snes Aar var stiftede, den ene efter den anden, givet ham Impuls. 1819 havde Friherre vom Stein grundlagt »Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde« med vid Horizont og dristigt Maal, mens Arbejdet i de enkelte Landsdele toges op af lokale historiske Selskaber. Allerede 1819 stiftedes »Thüringisch-Sächsischer Verein für Erforschung des vaterländischen Altertums« og »Schlesischer Altertumsverein«, 1821 »Verein für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde«, 1833 »Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte«, 1835 »Verein für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde« og »Historischer Verein für Niedersachsen«. End flere kunde nævnes. Den stærkeste Tilskyndelse maatte udgaa fra det Selskab, der laa inden for det danske Riges Grænser, »Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte«, hvis

¹ Samfundets Protokol (Ny kgl. Saml. 1538 fol. I S. 90).

² Molbechs Henvendelse til Selskabet i Concept (Ms. Collin 337 4to).

Formand og Sekretær, Nicolaus Falck og A. Michelsen, stod i levende videnskabelig Forbindelse og flittig Brevvexling med de danske Lærde, navnlig Werlauff, Kolderup-Rosenvinge og Molbech¹.

Hvornaar Tanken om at stifte en dansk historisk Forening er kommet til Molbech, kan ikke siges. I et Brev til T. A. Becker af 24. April 1838 nævner han den som »en gammel Idé hos mig«², og paany i et Brev til J. E. Larsen 7. November, hvor han takker for hans Afhandling »De comitiis et senatu regni Daniæ ante mutatam A. 1660 reipublicæ formam commentatio« (Universitetsprogram): »Men jeg standser ikke ved at takke Dem for Deres latinske Foræring. Jeg vil, De engang noget længere hen maa give mig den paa Dansk. Det er nemlig en Plan, jeg i flere Aar har baaret om i Hovedet, at man ogsaa i Danmark maatte søge at faa stiftet en historisk Forening. Denne Plan skulde dog endelig engang — og det endnu før Aarets Udgang komme til saa megen Modenhed, at dens Udførelse i det mindste forsøgt. En saadan Forening maatte have et historisk Tidsskrift, det maa have gode Bidrag — nu ser De allerede, hvor jeg sigter hen — og ved, hvad Papiret er for lidet til at sige«³.

Inden Aarets Udgang naaede Molbech ikke at faa sin Plan frem, men i Begyndelsen af 1839 skred han til Værket. Den 16. Januar forfattede han et Udkast til en Indbydelse. Den blev meddelt Werlauff, Chr. Jürgensen Thomsen, Velschow, Laurits Engelstoft, Jonas Collin og andre interesserede og formaaende Mænd, og Breve blev sendt til C. Paludan-Müller, Vedel Simonson, Wegener. Paludan-Müller fik ydermere Opfordring til at indsende en Afhandling til 1. Marts. En lille Billet blev skikket til Grundtvig 11. Februar. Den 14. Februar afholdtes det første Møde paa Studiegaarden i Auditoriet No. 3, hvor Molbech forelæste sin »Plan og Indbydelse til en historisk Forening for Dan-

¹ V. Pauls: Hundert Jahre. Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte (1933).

² Ny kgl. Saml. 1555 fol.

³ Ny kgl. Saml. 2336 4to V 2.

mark«, et ildfuldt Opraab, et Program af vældigt Omfang, rummende det meste af, hvad han gennem Aarene havde talt og virket for paa Historiens Omraade.

Plan og Indbydelse til en historisk Forening for Danmark.

Historien og de historiske Videnskaber have altid været agtede, yndede og forfremmede i vort Fædreland. Mærkværdige Vidnesbyrd herom har dets Literatur at fremvise, bl. a. i flere fortrinlige og berømte Samlinger af Nationalhistoriens Kilder. Ikke altid have dog disse Kilder været heldige nok til at finde den Beskyttelse og Bevaring, som de i Tidernes Løb trængte til, for engang, naar det rette Oieblik kommer, at kunne fremdrages og yde Forskeren og Historieskriveren det Stof, de behøve for at give Fortidens Billede Sandhed og Klarhed. Den danske Regiering har i Aarhundreder viist berømmelig Omhu for at medvirke til dette Formaal, og for at fremme Nationalhistoriens Dyrkning og Oplysning ved offentlige Midler. Men ikke til enhver Tid have Borgerne heri deelt Regieringens oplyste og liberale Grundsætninger. Tallose Diplomer, Actstykker og Documenter, vigtige for Landets og Folkets indre Historie, har Ligegyldighed og Forsømmelse ladet adspilttes og forgaae. Mange andre originale Kilder, Optegnelser og Samlinger til Stats- og Folkehistorien, saavel som til Danmarks biographiske eller Personal-Historie, have deelt Skiebne med hine. Forgieves søge vi i vort Fædreland et eneste privat Bibliothek eller Archiv, hvor utrykte Kilder, Brevskaber og Materialier til dets Historie, af Betydenhed eller i nogen Mængde, ere at finde. Af gamle danske Slægters Huusarchiver er Intet tilbage, ja selv af Kiøbstædernes Archiver kun sørgelige Levninger. Langt anderledes er det hermed hos vore skandinaviske Naboer og Brødre. I Norge er i det mindste en meget betydelig Mængde af tildeels gamle og vigtige Familie-Brevskaber bevarede. I Sverrige gielder ikke blot det samme; men dette Land har endog et ikke lidet Antal af Privat- og Familie-Bibliotheker, som indslutte talrige og vigtige utrykte Kilder for Landets og dets Slægters Historier. Med hvormegen Flid og national Interesse man benytter saadanne historiske Kilder, derom vidner bl. a. det nye svenske »Biographiske Lexikon«, et Værk, hvoraf i et Par Aar 4 Bind ere udkomne, og som har et Antal af henved 800 Subskribenter; derom vidner det »De la Gardieske Bibliothek«, en Samling af utrykte Actstykker og

Bidrag til Sverriges Historie, hvoraf nu, paa en enkelt Mands Bekostning, allerede 9 Dele ere udgivne.

Lader os ikke dølge for os selv, hvad vi have Mangel paa, hvad vi have forsømt, eller været mere ligegyldige for, end vi burde. Lader os ikke dølge, at levende Aand for Historien og dens værdige, Tidens Fordringer fyldestgørende Behandling har i Danmark, i et vist Tidsløb, været svagere, mindre udbredt, end ønskeligt var. Men lader os endnu mindre forsømme, hvad der hos os, ved Fleres og Manges forenede Kræfter, kan skee, saavel for at vække denne Aand, eller rettere styrke og befæste den allerede vakte; som for at frede, samle, bevare og benytte hvad der endnu i Landet findes omspredt af Brevskaber, Actstykker, private Optegnelser og andre utrykte Materialier til Landets Historie. Lader os heri ikke længere staae tilbage, hverken for de Svenske, eller for vore Medborgere i Slesvig, Holsteen og Lauenborg, der for sex Aar siden stiftede en historisk Forening for disse Landskaber, som allerede har viist hæderlig Virksomhed. Lader os endeligen virke, hvad der er os muligt til, at historisk Kunst og Historieskrivning ogsaa i vort Fædrelands danske Literatur maa hæve sig til en Grad af Betydenhed og Værd, svarende til denne Literaturs øvrige Udvikling; og det saaledes, at det historiske Talent ikke udelukkende skulde henvende sine Kræfter til den danske eller nordiske Histories Behandling; men at det maa kunne vise sig, at Danmark ogsaa kan frembringe historiske Forfattere, hvis Arbejder kunne træde i Række med den øvrige europæiske Literatur. Vel ere vort Fædrelands og Modersmaalets Grændser indskrænkede; det danske Folk lidet talrigt; dets originale Forfattere ikke mange. Men lad os dog heller ikke glemme, at vort Sprog og dets Literatur ei allene, uden for vore egne Grændser, gielde i et heelt Rige i Skandinavien; men at vor Literatur endog hos vore svenske Naboer Aar for Aar vinder mere Indgang, og udvider det Publicum, som den i Sverrige alt i et Aarhundrede, eller siden Hølbergs Tid, har eiet.

Det er i Betragtning heraf, at Undertegnede ere sammentraadte, og i det Haab, at mange ligesindede Medborgere ville slutte sig til dem, have grundlagt en *historisk Forening for Danmark*. Formaålet for denne, bygget paa de ovenfor angivne Grundsatninger, skal være: deels at vække historisk Aand og Interesse i Almindelighed; deels at fremme historisk Kunst og Talent, og historiske Studier og Arbejder, om ikke med udelukkende, dog altid med nærmest Hensyn til Fædrelandet, dets Sprog og Literatur; deels at medvirke til danske historiske Kilde-Skrifters Bevaring, Samling og Bekiendtgjørelse; deels

endelig at bevirke og fremme Udgivelsen af større nationale Arbejder, henhørende til Danmarks Historie, Geographie, Ethnographie og Archæologie.

Foreningens virkende Kræfter skulle udgaae, deels fra dens arbejdende Medlemmer, deels fra dem, som af sand og national Interesse for Formaålet ville understøtte samme ved deres Tiltrædelse. Et ringe aarligt Bidrag fra Foreningens Medlemmer skal erstattes dem derved, at det vil høre til dens uforanderlige Grundlove: at ethvert Skrift, der bekostes udgivet af Foreningen, saaledes at Forlag og Forlagsret bliver dennes Eiendom, uden Betaling leveres enhver af Selskabets Medlemmer, der indgaaer paa de Vilkaar, hvorved Uddelingen af saadanne Skrifter i Provindserne kan blive mulig.

Følgende korte Bestemmelser have vi saaledes vedtaget som Grundlove for den danske historiske Forening:

- 1) De, der som ordentlige Medlemmer ville tiltræde denne, betale et aarligt Bidrag af 2 Rbd., eller eengang for Alle 25 Rbd. Vil Nogen af særdeles Interesse for Foreningens Øiemed skienke den en større Sum, da vil en saadan Gave med Erkiendtlighed modtages; og det vil beroe paa Giveren at bestemme, om dens Beløb skal indflyde i Selskabets Casse, eller oplægges til Capital-Fond. Contingenten erlægges halvaarlig i Kiøbenhavn til Foreningens Casserer, i Provindserne til dens Commissionairer, hos hvilke Medlemmerne have at modtage, hvad der af de af Foreningen udgivne Skrifter tilstilles dem. Unnlader Nogen i eet Aar, efter Opfordring, at erlægge sin Contingent, betragtes han som udgaaet af Foreningen.
- 2) Foreningens første Virksomhed bliver Udgivelsen af et dansk *historisk Tidsskrift*, i Hefter paa 8—12 Ark, hvoraf 2 eller 3 ville udgiøre et Bind. Dette Tidsskrifts Indhold vil deels blive originale historiske Afhandlinger og Udarbejdelser, saavel hørende til Fædrelandets, som til den udenlandske Historie; deels efter Originalerne aftrykte historiske Actstykker, Breve og andre Bidrag. Under de historiske Udarbejdelser indbefattes Alt hvad der i vidtløftigste Mening regnes saavel til Historien, som til dens Hjelpevidenskaber; hvorfor hverken Ethnographie, Geographie, Biographie, Statistik eller historisk Politik, saalidt som Litteraturens og den videnskabelige Culturs Historie, ville være udelukkede af Tidsskriftet, forsaavidt som interessante originale Bidrag af saadan Art maatte kunne leveres. For

enhver original Udarbeidelse, der optages i Tidsskriftet, betales Honorar til Forfatteren. Dette vil dog ei kunne bestemmes førend efterat det 1ste Hefte er udkommet, eller naar det har viist sig, hvilke Pengemidler Foreningen tør gjøre sikker Regning paa.

- 3) Foreningen henvender dernæst og i Fremtiden sit Formaal og sin Virksomhed til at fremme Udarbeidelsen og Udgivelsen af tre større Nationalværker:
  - a. Et dansk og norsk *historisk-biographisk Lexikon*, efter den for et saadant Foretagende lagte og udkastede Plan.
  - b. En geographisk-ethnographisk og antiquarisk *Beskrivelse over Kongeriget Danmark*, der udarbeides efter Landskaber og Stifter.
  - c. Et kritisk Værk over den *danske Literaturs Historie*, og over den *danske Bibliographie*.

Disse forud fremhævede Gjenstande for den historiske Forenings Virksomhed og Bestræbelser skulle imidlertid ei udelukke andre litteraire Foretagender, overensstemmende med Foreningens almindelige Formaal, hvis muligen saadanne, med Udsigter til en heldig Udførelse, tidligere maatte frembyde sig.

- 4) Den historiske Forenings Hovedsæde er i Kiøbenhavn. Her ledes dens Virksomhed ved fem Bestyrere, der vælges med absolut Pluralitet og paa 3 Aar. Af disse valgte Bestyreres Samfund udvælges, ligeledes med absolut Pluralitet, en ordførende Formand og en Secretair.

Bestyrelsen formaaer et af Selskabets Medlemmer i Kiøbenhavn til at paatage sig en Casserers Forretninger.

I ethvert Stift udseer Bestyrelsen i en eller flere af Stiftets vigtigste Stæder blandt Foreningens Medlemmer en Mand, der vil paatage sig det Hverv, i sin Egn at være Foreningens Repræsentant og Correspondent, til hvem man i litteraire og andre Anliggender nærmest kan henvende sig.

- 5) Bestyrelsen holder engang om Maaneden, eller saa ofte Forstanderen finder det nødvendigt, et Møde, for at tage Beslutninger angaaende Foreningens Virksomhed. I ethvert saadant Møde maa i det mindste Pluraliteten af Bestyrelsen være tilstede. Den udvælger, i fornødent Tilfælde, arbejdende Committeer, enten i eller udenfor sit Samfund.
- 6) Ordentlige Medlemmer af Foreningen optages ved Bestyrelsen. Udenfor Kongeriget Danmark kunne, foruden ordentlige, ogsaa Æresmedlemmer og corresponderende Medlemmer vælges, hvilke ingen aarlig Contingent er-

lægge. Dette Valg kan allene skee ved Stemmegivning i Forningens Møder, efter Forslag af Bestyrelsen. Til Æresmedlemmer og corresponderende Medlemmer udstedes Optagelsesbrev eller Diplom. De ordentlige Medlemmers Optagelse bekendtgjøres offentlig.

- 7) Secretairen, tilligemed to andre af Bestyrelsen selv i dens Samfund udvalgte Medlemmer, udgiøre den Skrift-Commission, der forestaaer og besørger Redactionen af det historiske Tidsskrift. Foreningen vælger desuden blandt sine i Kiøbenhavn værende Medlemmer en Bestyrelsen tilforordnet literair Committee af to Medlemmer. Skrift-Commissionen i Bestyrelsen er forpligtet til, saa ofte Meningen om et til det historiske Tidsskrift indleveret Bidrags Optagelse ikke er eenstemmig, at sende det til denne tilforordnede Committees Bedømmelse; og da afgjøres Bidragets Optagelse eller Ikke-Optagelse ved Pluralitet af samtlige 5 Stemmer. Om Forfatteren forlanger det, har Secretairen at meddele ham et Udtog af de angivne Grunde, hvorfor vedkommende Bidrag ei er befundet antageligt. Indleveres til Tidsskriftet et originalt Bidrag, forfattet af et Bestyrelsens Medlemmer, da udtræder dette Medlem, og maa i ethvert saadant Tilfælde den tilforordnede Committee tiltræde Bidragets Bedømmelse.
- 8) Efter tre Aars Forløb fra Foreningens Stiftelse (der regnes fra 1ste Januar 1839), da det maa antages at have viist sig, hvorvidt den i sit nærværende Organisation har kunnet opfylde sit Formaal: sammenkalder Bestyrelsen et Møde af samtlige i Kiøbenhavn tilstedeværende Medlemmer af den historiske Forening, og af de udenbyes Medlemmer, der maatte have Leilighed til at bivaane Mødet, for at skride til nyt Valg af Bestyrere, Formand, Secretair og Skrift-Commission. Enhver af disse kan vælges paa ny for andre 3 Aar; men kan frasige sig Valget, hvilket derimod altid, naar det modtages, gielder for 3 Aar; ligesom ogsaa Formandens og Secretairens Bestillinger.
- 9) Eengang om Aaret, og oftere, naar dertil maatte findes Anledning, paaligger det Bestyrelsen at indbyde den historiske Forenings Medlemmer i og udenfor Kiøbenhavn til et Møde, og i samme at giøre Rede for Udførelsen af sit Hverv og Anvendelsen af Foreningens Midler, at foredrage dens øvrige Anliggender, og at modtage Andragender og Meddelelser fra Medlemmerne, som da afgjøres ved Forsamlingens Beslutning i Mødet. Ligeledes meddeles i hvert Bind af det historiske

Tidsskrift en nøiagtig Beretning om Foreningens Tilstand, Virksomhed og øvrige Historie, tilligemed en Fortegnelse over dens Medlemmer.

- 10) Breve og Bekiendtgørelser, som vedkomme Foreningen og udgaae fra Bestyrelsen, underskrives af Formanden og Secretairen. Den sidste, som fører Protocollen over Bestyrelsens og Foreningens Møder, og besørger al Brevvexling, Foreningen vedkommende, erholder hertil lønnet Medhielp, naar Omstændighederne gøre en saadan fornøden. Secretairen paatager sig, indtil videre, ogsaa en Archivars Bestilling.
- 11) Da en væsentlig Deel af Foreningens Virksomhed bør gaae ud paa at redde og bevare historiske Documenter, Breve og skriftlige Mindesmærker af enhver Art, tienende til Historiens Oplysning, paaligger det Bestyrelsen uopholdeligen og jævnlig i periodiske Blade og Tidender at udstede Opfordringer til, overalt hvor Leilighed gives, at medvirke til dette nationale Øiemed, ved at meddele Foreningen slige Brevskaber eller andre originale Actstykker, med tilføiet Bestemmelse, om Meddeleren vil overlade Foreningen samme til fri Disposition, eller kun til Laans, for at besørge Afskrift deraf.
- 12) Foreningen sætter sig, giennem Bestyrelsen, i Forbindelse og skriftligt Samqvem med historiske Selskaber i fremmede Lande, særdeles saadanne, af hvilke en nærmere Interesse for Foreningen og dens Formaal kan ventes.
- 13) Bestyrelsen har nøie at paasee, at Bøger, Haandskrifter, Breve, Diplomer eller Afskrifter, som enten ved Gave, eller for Betaling, ere blevne Foreningens Eiendom, sikkert bevares, og det foreløbigen hos Nogen af Bestyrelsens Medlemmer, indtil anden Foranstaltning, hvis saadanne Samlinger med Tiden voxe, maatte blive fornøden.
- 14) Væsentlige Forandringer i de her samlede Vedtægter for den historiske Forening og dens Virksomhed kunne ei bringes i Forslag førend i det almindelige Møde, der holdes om 3 Aar. Om saadanne Forslag da skulde gøres af Bestyrelsen, maa de offentlig bekiendtgøres et Fierdingaar iforveien. Ligesaa tidligt kunne lignende Forslag indgives af ethvert Medlem i Foreningen, hvilke da ligeledes offentligt bekiendtgøres, med Opfordring til at meddele Bestyrelsen Betænkninger derom, før det almindelige Møde holdes. For at give et saadant Mødes Beslutninger Gyldighed, maa i det Mindste et Antal af 30 Medlemmer, Bestyrelsen iberegnet, være tilstede.

Kjøbenhavn den Februar 1839.

Nogen Skepsis kom til Orde. Kolderup-Rosenvinge mente ikke, at det var nødvendigt at stifte en ny Forening, eftersom »Danske Selskab« og »Samfundet til den danske Literaturs Fremme« kunde gøre Fyldest. Herimod fremhævede Molbech Betydningen af en ny national Forening med ungdommeligt Liv og friske Kræfter. Derefter constituerede Foreningen sig, og en provisorisk Styrelse valgtes — Engelstoft, Molbech, Kolderup-Rosenvinge, Madvig og Pastor P. C. Stenersen Gad — der skulde revidere Molbechs Udkast. Under deres Hænder fik det følgende Form:

Revideret Udkast til
den danske historiske Forenings Vedtægter.

1.

Formaalet for den danske historiske Forening er: deels at vække historisk Aand og Interesse i Almindelighed; deels at fremme historisk Kunst og Talent, og historiske Studier og Arbejder, vel ikke med udelukkende, men dog altid med nærmest Hensyn til Fædrelandet og den danske Literatur; deels at medvirke til Opmærksomhed paa og Bevaring af danske historiske Documenter og andre Kilde-Skrifter; deels endelig at bevirke og fremme Udgivelsen af større nationale Arbejder, henhørende til Danmarks Historie, Geographie, Ethnographie og Archæologie.

2.

Foreningens virkende Kræfter skulle udgaae saavel fra dens arbejdende Medlemmer, som fra saadanne, der, med videnskabelig eller national Interesse for Formaalet, understøtte det ved deres Indtrædelse i Foreningen og ved levende Deeltagelse og Medvirkning. Det vil høre til Foreningens uforanderlige Grundbestemmelser: at ethvert Skrift, som den bekoster udgivet, saaledes at Forlag og Forlagsret bliver dens Eiendom, leveres ethvert af dens ordentlige Medlemmer uden Betaling.

3.

De ordentlige Medlemmer betale et aarligt Bidrag af 2 Rbd., eller eengang for Alle 25 Rbd. Vil Nogen, af særdeles Interesse for Foreningens Øiemed, enten tegne sig for et høiere aarligt Bidrag end det sædvanlige, eller paa een Gang skienke den en større Sum: da vil en saadan Gave modtages med Erkiendtlighed,

og det vil staae til Giveren at bestemme, om dens Beløb skal indflyde i Foreningens Casse, eller oplægges til Capital-Fond. Contingenten erlægges halvaarligen i Kiøbenhavn til Foreningens Casserer, i Provindserne til dens Commissionairer, hos hvilke Medlemmerne have at modtage, hvad der af de ved Foreningen udgivne Skrifter tilstilles dem. Undlader Nogen i eet Aar, efter Opfordring, at erlægge sin Contingent, betragtes han som udgaaet af Foreningen. Indtrædelse i samme regnes fra 1ste Januar, eller 1ste Julius; og nye Medlemmer erholde, hvad der i det Halvaar, hvori de ere indtraadte, udkommer for Selskabets Regning.

4.

Foreningen udgiver et dansk *historisk Tidsskrift*, i Hefter paa 8—12 Ark, hvoraf 2 eller 3 ville udgiøre et Bind. Dette Tidsskrifts Indhold skal fornemmelig bestaae af originale historiske Afhandlinger og Udarbeidelser, saavel hørende til Fædrelandets, som til den udenlandske Historie. Tillige kan deri optages kortere historiske Efterretninger og Anmeldelser, utrykte Breve, Documenter og andre historiske Bidrag. Under de historiske Udarbeidelser indbefattes, hvad der i vidtløftigere Mening regnes saavel til Historien, som til dens Hjelpevidenskaber; hvorfor heller ikke Ethnographie, Geographie, Statistik, Biographie m. m., saalidt som Literaturens og den videnskabelige Culturs Historie, ville være udelukkede af Tidsskriftet, saafremt interessante originale Bidrag af saadan Art maatte tilbyde sig. — For enhver original Udarbeidelse, der optages i Tidsskriftet, betaales Honorar til Forfatteren, hvilket Bestyrelsen bestemmer i Forhold til Foreningens Pengemidler. — Bestyrelsen har derhos nøie at paasee, at der hvert Aar ikke anvendes mere til Honorar og Trykkeomkostninger for Tidsskriftet, eller andre litteraire Foretagender, end hvad der af Aarets Indtægter hertil kan være disponibelt.

5.

Foreningen henvender fremdeles, saasnart Mulighed dertil aabnes, sit Formaal og sin Virksomhed til at fremme Udarbeidelsen og Udgivelsen af større Nationalværker. Saadanne kunne f. Ex. være: a) et *dansk og norsk historisk-biographisk Lexikon*; b) en geographisk-ethnographisk og antiquarisk *Beskrivelse over Kongeriget Danmark*; c) et udførligere Værk over *den danske Literaturs Historie*, m. fl. I øvrigt vil man, ved de her forud fremhævede Gienstande for den historiske Forenings Virksomhed, ikke udelukke andre litteraire Foretagender, overensstemmende med For-

eningens Formaal, hvis mueligen saadanne, med Udsigter til en heldig Udførelse, tidligere maatte frembyde sig.

6.

Den historiske Forenings Hovedsæde er i Kiøbenhavn. Her ledes dens Virksomhed ved fem *Bestyrere*, der vælges af Foreningen, med absolut Pluralitet, paa 5 Aar. Hvert Aar udtræder det ældste Medlem; dog at Udtrædelsen i de første 5 Aar bestemmes ved Lodtrækning. Den Udtrædende kan vælges paa ny. Af disse valgte Bestyreres Samfund udvælger Foreningen, ligeledes med absolut Pluralitet, sin *Formand*. Bestyrelsens Medlemmer vælge derimod imellem sig selv en *Secretair*. Ogsaa disse Embedsmænd kunne, naar de udtræde af Bestyrelsen, vælges paa ny.

Bestyrelsen formaar et af Selskabets Medlemmer i Kiøbenhavn til at paatage sig en *Cassers* Forretninger. Denne aflægger ved hvert Aars Slutning sit Regnskab, hvilket underkastes *Revision* af to dertil af Selskabet udvalgte Medlemmer, forelægges i Foreningens aarlige Møde, og bekiendtgjøres ved Trykken.

I ethvert Stift udseer Bestyrelsen i en eller flere af Stiftets vigtigste Stæder blandt Foreningens Medlemmer en Mand, der vil paatage sig det Hverv, i sin Egn at være dens *Repræsentant* og *Correspondent*, til hvem man i literaire og andre Anliggender nærmest kan henvende sig.

7.

Bestyrelsen holder eengang om Maaneden, eller saa ofte Formanden finder det nødvendigt, et Møde, for at tage Beslutninger angaaende Foreningens Virksomhed. I ethvert saadant Møde maa i det mindste Pluraliteten af Bestyrelsen være tilstede. Den udnævner, i fornødent Tilfælde, særskilte arbejdende Committeeer, bestaaende af Medlemmer af Foreningen, enten i eller udenfor Bestyrelsens Samfund.

8.

Ordentlige Medlemmer af Foreningen optages af Bestyrelsen. Saavel i, som udenfor Kongeriget Danmark kunne, foruden ordentlige, ogsaa *Æresmedlemmer* optages; ligeledes kunne *corresponderende Medlemmer* optages, men kun udenfor de danske Stater. Begge erlægge ingen aarlig Contingent, og begges Valg kan allene skee ved Stemmegivning i Foreningens almindelige Møder, efter Forslag af Bestyrelsen. Til *Æresmedlemmer* og

corresponderende Medlemmer udstedes Optagelsesbrev eller Diplom, under Foreningens Segl. Medlemmernes Optagelse bekiendtgøres offentlig.

9.

Udgivelsen af Foreningens historiske Tidsskrift forestaaer Bestyrelsen, ved Redaction af Secretairen, men saaledes, at Optagelsen af ethvert til Tidsskriftet indleveret originalt Bidrag forhandles og afgjøres i Bestyrelsens Møder. Foreningen vælger desuden blandt sine i Kiøbenhavn værende Medlemmer en, Bestyrelsen tilforordnet, *litterair Committee* af to Medlemmer. Formanden kan, saa ofte han finder det fornødent eller tienligt, tilkalde eet eller begge af den litteraire Committees Medlemmer, til Bedømmelsen af et Arbeide, til at afgive en literair Betænkning eller Erklæring, m. m. Indleveres til Tidsskriftet et originalt Bidrag, forfattet af et af Bestyrelsens Medlemmer, da har Formanden altid at tilkalde begge Medlemmer i den litteraire Committee til Bidragets Bedømmelse. Af denne Committee udtræder ved Lodtrækning et Medlem ved Begyndelsen af hvert Aar; men kan af Foreningen vælges paa ny.

10.

I hvert Aars Januar Maaned indbyder Bestyrelsen den historiske Forenings Medlemmer i og udenfor Kiøbenhavn til et almindeligt Møde, i hvilket Bestyrelsen gjør Rede for Udførelsen af sit Hverv og Anvendelsen af Foreningens Midler, samt foredrager dens øvrige Anliggender. I dette aarlige Møde afgjøres tillige ved Forsamlingens Beslutning de Forslag og Andragender fra Medlemmer i Foreningen, som maatte være indsendte til Bestyrelsen, inden næst foregaaende Aars Udgang. Bestyrelsen meddeler tillige i hvert Bind af det historiske Tidsskrift en nøiagtig Beretning om Foreningens Tilstand og Virksomhed, om dens pecuniaire Forhold, m. m. ligesom ogsaa en Fortegnelse over dens Medlemmer paa samme Maade bekiendtgøres.

11.

Breve og Bekiendtgørelser, som vedkomme Foreningen og udgaae fra Bestyrelsen, underskrives af Formanden og Secretairen. Den sidste, som fører Protocolen over Foreningens og Bestyrelsens Møder, og besørger al Brevvexling, tilligemed Redactions-Forretningerne, erholder hertil lønnet Medhielp, naar Omstændighederne gjøre en saadan fornøden.

12.

Foreningen sætter sig, giennem dens Bestyrelse, i Forbindelse og skriftligt Samqvem med historiske Selskaber i fremmede Lande, særdeles saadanne, af hvilke en nærmere Interesse for Foreningen og dens Formaal kan ventes.

13.

Ligeledes træder den historiske Forening i nærmere Forbindelse og Samqvem med det Kongl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, for at begge kunne understøtte hinanden i deres beslægtede Bestræbelser. Som Følge heraf har Bestyrelsen i sin Tid at overveie, naar Foreningen maatte komme i Besiddelse af Bøger og Haandskrifter, af Breve, Diplomer, Documenter eller Afskrifter af saadanne, hvorledes disse paa den meest passende Maade, enten ved Foreningen selv, eller ved det Kongl. Danske Selskab, kunne bevares, benyttes og bekiendtgøres.

14.

Forandringer i disse Vedtægter kunne allene skee i Foreningens aarlige almindelige Møder. Forslag til saadanne Forandringer fra Medlemmernes Side maae indgives til Bestyrelsen inden hvert Aars 1ste December. Vil Bestyrelsen foreslaae Forandringer, maae disse 14 Dage før Mødet bekiendtgøres for Medlemmerne. For at give Beslutninger, som forandre Vedtægterne, Gyldighed, maa i det mindste 30 Medlemmer, Bestyrelsen iberegnet, være tilstede i Mødet, og $\frac{2}{3}$ af de Tilstedeværende billige Forandringen.

Saaledes redigeret i den provisoriske Bestyrelse for den danske historiske Forening, den 18de Februar 1839.

L. Engelstoft.

C. Molbech.

Kolderup-Rosenvinge.

J. N. Madvig.

P. Stenersen Gad.

Den 22. Februar holdt den danske historiske Forening sit første almindelige Møde. Engelstoft førte Forsædet, og det reviderede Udkast til Foreningens Vedtægter oplæstes, discuteredes og vedtoges med en eneste Ændring i § 1. Forslag til Ændring blev stillet af Grundtvig, hvis Optræden blev Aftenens dramatiske Moment. Han talte vidt og bredt om sin Glæde over Foreningens Formaal at vække historisk Sans og Interesse. Havde man stiftet et Selskab med den Hensigt at samle gamle Dokumenter

og gamle Bøger og at skrive nye Bøger, vilde han ikke have været med. Men han fandt, at Foreningen drog for snævre Grænser for sin Virken. Ikke Danmarks Historie alene, men Verdenshistorien burde være dens Omraade. Han stillede derfor Forslag om at udelade Ordet: »Danske« i Sætningen: »at medvirke til Opmærksomhed paa og Bevaring af danske historiske Documenter og andre Kilde-Skrifter«, og Ordet: »Danmarks« i Paragrafens Slutningspassus: »Udgivelsen af større nationale Arbejder, henhørende til Danmarks Historie, Geographie, Ethnographie og Archæologie«.

Efter en heftig Discussion med Molbech og de andre Herrer af den provisoriske Styrelse fik Grundtvig det første Forslag ført igennem. Da det andet Forslag faldt, forlod han Mødet ilde tilfreds. En ung Discipel af ham, C. J. Brandt, har i sin Dagbog berettet, hvad der forefaldt, og givet sin Commentar:

»Jeg kan ikke nægte, han bar sig trodsigt ad, men det er dog Manden for dem alle. Han farer op som en Løve og fylder Hallen med sit Bjarkemaal, medens Puslingerne bliver bange. Det var morsomt at se, hvorledes der ligesom brast et Tungebaand paa alle de smaa, da han var borte. De var slet ikke vel til Mode i hans Nærværelse. Naturlig var Rosenvinge ogsaa blandt hans Opponenten, og han fortalte siden, at Grundtvig havde talt til ham om, hvorledes Selskabet burde virke ved det levende Ord i Steden for den døde Pen osv., hvoraf han dog havde fattet den mindste Part; men det ses heraf, at Grundtvig havde i Sinde at opponere mod mer end mod § 1 og at det ej var hans første Hensigt at gaa strags¹.

Da Vedtægterne var godkendt, skred man til Valg af Sty-

¹ Dansk Kirketidende 1893 Sp. 232. — Et Par Maaneder efter dette Møde kom unge Venner til Grundtvig med Tanken om at stifte »et historisk Selskab i levende Retning«, som han skulde være Formand for. »Danske Samfund« og »Den danske historiske Forening« er jævn gamle. I »Brage og Idun« I (1839) gav Grundtvig et Slags Program, vidtløftige Betragtninger, hvorunder Spørgsmaal stilles, om Historikerne har nogen Tilværelsesret eller kun er at betragte som »Keisere i Skyggeriget, hvis Lodd er klassisk beskrevet af Homer, under Achils Person, som uslere end Hyrdens ved et Ledd«.

relse. Mændene af det ældre Slægtled Laurits Engelstoft, Werlauff, og Kolderup-Rosenvinge — og Madvig med dem — erklærede ikke at ville modtage Valg. Styrelsens Medlemmer blev Chr. Molbech, H. M. Velschow, J. E. Larsen, N. M. Petersen og P. V. Jacobsen¹. De Mænd, der hermed var stillet ved Molbechs Side, var sindige Folk, ægte Forskere, hvis Arbejdsomraade fortrinsvis laa inden for Danmarks indre Historie. Deres Navne alene var et Program.

IV. Historisk Tidsskrift 1840—1853.

Det første Styrelsemøde i Den danske historiske Forening blev holdt den 25. Februar 1839, hvor J. E. Larsen valgtes til Formand, Molbech til Sekretær². Molbech var 55 Aar; en Menneskealder havde han arbejdet, men, stillet over for denne nye Opgave, glødede han af ungdommeligt Mod. Den 19. og 21. Marts skrev han 100 Breve til Præster og andre paa Sjælland; i April sendtes Breve til Fyen og Jylland. Resultatet af hans Anstregelser og af den Energi, Foreningens Repræsentanter i i Provinsen udfoldede, var i Juli et Medlemstal af 392 og et Aar efter Foreningens Stiftelse 565. Medlemsfortegnelsen, der blev offentliggjort i 1. Bind af Historisk Tidsskrift (1840), er ikke uden Interesse. Hovedstaden møder naturligvis med det største Tal — 218 Medlemmer. Udenfor København grupperes Navnene stiftvis — Roskilde Stift fremviser 135 Medlemmer,

¹ Den danske historiske Forenings Arkiv (RA). Werlauffs Brev til Vedel Simonsen 24. Juni 1839 med skarpe Bemærkninger om den stundesløse Molbech, der lader saa meget halvgjort. »Mange havde derfor imod Stiftelsen af denne Forening som formeentligen overflødig ved Siden af Danske Selskab; jeg, saavel som Engelstoft og Kolderup-Rosenvinge undslog os derfor for at indtræde i Bestyrelsen« (G. L. Wad: Fra Fyens Fortid I (1916) S. 379.

² 1841 ønskede J. E. Larsen at trække sig tilbage som Formand, men han blev i Styrelsen til sin Død 1856. Velschow var Formand 1841—1850, C. T. Engelstoft 1850—1852, Wegener 1852—1853, J. E. Larsen paany 1853—1856.

Odense og Ribe 41, Laaland-Falster 37, Aarhus 36, Viborg 29; Aalborg Stift har kun eet eneste Medlem, Biskop Fogtmann. Embedsstanden er stærkest repræsenteret, og blandt Embedsmændene staar Præsterne i første Række — 128 Præster, hvoraf 61 i Roskilde Stift. Kuriøst er det, at Øresunds Toldkammer møder ganske mandstærkt; Foreningens Tillidsmand i Helsingør Pastor P. E. Fischer har aabenbart været ivrig i Tjenesten. Af Landets Godsejere har en Del meldt sig ind i Foreningen; vi genkender Navnene paa de Mænd, der altid stod rede til at støtte patriotiske Foretagender. Som venteligt, er Handelstand og Haandværkerstand overmaade svagt repræsenteret. Man bliver helt fornøjet til Mode ved i Medlemslisten at træffe: »Corfitsen, Borger og Smedemester i Svendborg«. — Under Rubrikerne »Hamborg«, »Vestindien« og »Sverige« nævner Medlemslisten en Snes — under »Hertugdømmet Slesvig« tre Medlemmer. Molbech havde ikke gjort Fremstød i Slesvig; han havde ikke søgt en Tillidsmand til at virke her som Adler i Ribe, Paludan-Müller i Odense etc., og som de nationale kulturelle Forhold var, syntes der ikke at være Haab om, at et dansk historisk Tidsskrift kunde bane sig Vej. Der var Folk, som mente, at Foreningens Stiftelse var en Form for dansk Propaganda¹.

Engang i Foraaret 1839 skrev Molbech sit Forord til Historisk Tidsskrift: »Om Historiens nationale Betydning og Behandling; om historiske Arbejder og Formaalene for en historisk Forening i Danmark«, et Overblik over Danmarks Historie ikke uden gode Bemærkninger, en Klage over, at Danmarks Historie

¹ Jfr. Franckes Brev til Molbech af 13/4 1840 om Historieundervisning i Flensborg og fjendtlige Stemninger i Landet. Da Den danske historiske Forening 1840 valgte Professorerne Chr. Paulsen, Falck og Michelsen samt Dr. Asmussen i Kiel til corresponderende Medlemmer sammen med en Række udenlandske Videnskabsmænd, afslog Falck og Michelsen og Asmussen at modtage Valget med den Begrundelse, at man ved at regne Holsten som Udland, Slesvig som en Del af Kongeriget var inde paa en farlig Vej. Molbech gjorde sig megen Umage for at afbøde Conflict med de lærde Venner i Kiel og fralagde Foreningen enhver politisk Tendens. (Falck til Molbech 7/4, 24/4 1840; Michelsen til Molbech 14/4 1840; Molbech til Falck 14/4 1840. Fortale til Historisk Tidsskrift II).

ikke er skreven siden Holbergs Dage¹. Han lægger frem, hvad der i de to sidste Aartier er ydet i Frankrig af Thierry og Barante, Guizot og Thiers, Mignet og Michelet og maner til Arbejde: »Det var vel paa Tiden, at man eengang fra Island, Grønland og Norge steg ned til Danmark; at man fra Gravhoie og Oldsager vendte sig til Historiens Liv og Handling; at man engang tænkte paa at henvende Opmærksomhed og virkende Kraft paa vor egen og egentlige Nationalhistorie — paa den Historie, med hvilken vi endnu ved det danske Stats- og Folkeliv staae i umiddelbar Berøring«. Han hævder Nødvendigheden af at sondre Kilderne ved Behandlingen af Danmarks ældre Historie, ikke ukritisk bruge den islandsk-norske Tradition, ikke hvile i den Formening, at Forhold og Institutioner var de samme inden for Nordens vide Omraade. Han peger paa en lang Række uløste Opgaver:

»Saaledes søge vi forgieves tilfredsstillende Undersøgelser over Agerbrugets og Søfartens ældre Tilstand og sildigere Historie i Danmark; over Bondestandens Udvikling, Vilkaar og Stilling i forskellige Tidsaldere; over Aristokratiets eller Adelstandens Opkomst og omskiftende Skikkelser, indtil dens politiske Undergang; over Kiøbstæderne og Municipal-Forfatningen; over Gilderne og deres Forhold til de sildigere Haandværkslaug; over Skattevæsenet og Statsindtægterne i Middelalderen og en stor Deel af den nyere Tid; over Myntvæsenet; over Militairvæsenet, Krigsrustning og Værnepligt, efter det 13. Aarhundrede; over Næringsflidens og Handelens Tilstand i tidligere og sildigere Perioder; over mange vigtige Punkter i Kirkehistorien og Kirkeforfatningen, (f. Ex. om Kirkereformationens Følger og Virkninger i Staten og Statsstyrelsen under

¹ Klagen lyder ofte nok. »Hvo kan give os en Fædrelands Historie, der kan stilles ved Siden af Holbergs?« spørger N. M. Petersen. »Hvorfor have vi ingen udførlig folkelig Historie, der jo saa tillige erstattede hans Mangler? En Danmarks Historie, der for vor Tid nogenlunde var det, som hans var for sin? Endnu have vi ingen, og det er over hundrede Aar siden han døde. Have vi ingen Historieskrivere haft? eller vilde de ikke? Til vor Ydmygelse maa vi sige: de kunde ikke«. (Bidrag til den danske Litteraturs Historie IV (1858) S. 651).

Christian III og hans nærmeste Efterfølgere); foruden en stor Deel andre specielle Materier, som her ei kan være Sted til at opregne. Vi kunne dog ikke forbigaae, at selv den vigtigste og mest indflydelsesrige politiske Begivenhed og statsretlige Forandring i Danmarks nyere Historie, Statsforfatningens Overgang fra et indskrænket til uindskrænket Monarchie, endnu savner en kritisk og fuldstændig Fortælling; og det bedste, som hidtil er skrevet derover, maae vi søge hos en udenlandsk Forfatter (Spittler)«.

Molbech gik ikke i Blinde. Han vidste, hvad han vilde med Historisk Tidsskrift. Det var Danmarks Middelalder og nyere Tid, Kræfterne skulde sættes ind paa, mens nordisk Oldtidsvidenskab kunde overlades til Oldskriftselskabet. Paa samme Maade afstak Sybel i 1859 Vej for Historische Zeitschrift: »Andererseits wollen wir kein antiquarisches Organ gründen. Wir wünschen also vorzugsweise solche Stoffe oder solche Beziehungen in den Stoffen zu behandeln, welche mit dem Leben der Gegenwart einen noch lebendigen Zusammenhang haben«.

Efter Molbechs Indledning fulgte en Række Afhandlinger, som hver for sig stiledede mod det Maal, der var sat. J. E. Larsen gav, i Tilslutning til Molbechs Opfordring, Afhandlingen: »De comitiis« i dansk Dragt: »Om Rigsdage og Provindsialforsamlinger, samt Rigsraadet i Danmark, fra det 13. Aarhundrede indtil Statsforandringen 1660« og desuden det lille Stykke: »Om de danske Kongers personlige Deeltagelse i Retspleien fra de ældste Tider indtil den nuværende Tid«, der var fremkommet som Indbydelsesskrift til en Universitetsfest. Velschow ydede som sit Bidrag: »Om Bryderne, en egen Classe af den danske Bondestand i Middelalderen«, en Bearbejdelse af en latinsk Afhandling, han havde skrevet i 1827 som Alumnus paa Borchs Collegium. Det var af stor Betydning, at vægtige Afhandlinger af denne Art, der før havde en usikker Tilværelse, fik fast Bolig, og ved Overførelsen til Modersmaalet kom en noget videre Kreds til Gode. Endvidere er at nævne Schierns Undersøgelse: »Et nordisk Sagns Vandringer, fornemmelig med Hensyn til Sagnet om Wilhelm Tell« og F. V. Mansas Beretning om Pesten

i Helsingør og København 1710 og 1711, der giver meget mere, end Titlen lover, idet Forfatteren øser ud af sin store Viden. Molbech offentliggør »Østrup By-Lov og Gildeskik 1598« med Overskue over hvad tyske Forskere, specielt Grimm og Eichhorn har oplyst om gamle Vedtægter af lignende Art, og i en Anmeldelse af P. A. Munchs »Norges, Sverriges og Danmarks Historie, til Skolebrug« tager han til Genmæle mod de norske Historikeres bitre Angreb paa Danmark, værdigt og forstandigt: Han ønsker et videnskabeligt kritisk alsidigt Samarbejde i Nordens Historie og vægrer sig ved at tro, at en Mand som Munch vil lade sig rive med af en national Fanatisme, hvis Resultat maa blive »at isolere Normændene som et øver det hele øvrige Norden, ja over den øvrige europæiske Verden ophøiet Folk af Halvguder«¹.

1. Bind af »Historisk Tidsskrift« rummer end mere, end her er gjort Rede for. Endda var Molbechs Virken i Foreningens første Aar ikke begrænset til Tidsskriftet alene. Han forelagde sine Colleger i Styrelsen adskillige Planer og vandt en vis Tilslutning til sin »Yndlingsag«, det biografiske Lexicon for Danmark og for Norge. Et Udvalg bestaaende af Velschow, P. V. Jacobsen og Molbech blev nedsat, og Molbech traadte strax i Forbindelse med P. A. Munch, der skulde staa for den norske Part. Munch var rede til Samarbejde, kastede sig ind i en Drøftelse af de forskellige Spørgsmaal, der frembød sig, og forfattede ogsaa flere Artikler, men efter et Par Aars Forløb sygnede Sagen hen². Det viste sig umuligt at skaffe en Stab kyndige Folk til at føre Foretagendet igennem. Molbech stod som en General uden Hær.

¹ Ved samme Tid fremkom Caspar Paludan-Müllers Recension og Genmæle mod P. A. Munch i F. C. Petersens »Tidsskrift for Litteratur og Kritik« III (1840).

² Den danske historiske Forenings Protokol (RA). Fortalerne til H. T. Bd. I—III. Lærde Brev fra og til P. A. Munch I (1924). Ny kgl. Saml. 3092 4to I. Jacob Aall til Molbech $12/3$ 1840, $1/3$ 1840. I »Historisk-biografiske Samlinger og Bidrag til den danske Sprog- og Literaturhistorie i ældre og nyere Tid« (1851) findes Strandingsgods fra dette Foretagende, nemlig »Jacob Aalls Levnet, et Udkast fra hans egen Haand« og »Prøver af et norsk historisk-biographisk Lexikon ved Professor P. A. Munch«.

Det samme Forhold kom i nogen Maade til at gøre sig gældende med Hensyn til »Historisk Tidsskrift«. Molbech havde ingen Lærerpost i Historie, ingen Disciple. Han maatte lide paa sine Colleger i Styrelsen og iøvrigt haabe, at de faa historiske Forskere rundt i Landet vilde staa ham bi. Men af de Mænd, der i kortere eller længere Tid sad i Styrelsen, var flere ganske passive. J. E. Larsen, som var stærkt optaget af sin Universitetsgerning og politisk Virke, ydede efter de to Afhandlinger i Bd. I intet; N. M. Petersen, Allen og Wegener intet, mens Schiern gav et enkelt Bidrag. Derimod var P. V. Jacobsen Tidsskriftet en fuldgod Støtte. Hvad Molbech havde peget paa og talt om, bragte Jacobsen i indholdstunge Afhandlinger, som egentlig var Brudstykker af en Fremstilling af Danmarks indre Historie i det 16. Aarhundredes 2. Halvdel, grundet paa Materiale fra Geheimearkivet og Købstadarkiver — »Om de kongelige Nathold, Borgeleier og Giæsteri i Danmark under Christian III og Frederik II«, »Bidrag til Kundskab om de danske Kiøbstæders Borgervæbning og Deeltagelse i Krigsvæsenet i det 16. Aarhundrede«, »Bidrag til Fremstilling af det danske Kiøbstadvæsen under Kongerne Christian III og Frederik II« og adskilligt mere. C. T. Engelstofts fine Undersøgelse »Paulus Eliæ« og Velschows Forsøg: »Om Folkemængden i Danmark i Midten af det 13. Aarhundrede« skal ogsaa nævnes. Hvad der blev givet af Styrelsens Medlemmer var af bedste Slags, grundlæggende for Tidsskriftets Tradition, virkende langt ned i Tiden¹; men for en meget krævende Redaktør var det ikke rigeligt Stof gennem 14 Aar. Det er Molbechs Ære, at han holdt ud paa sin Post. Han spejdede omkring efter Folk, der kunde yde noget, tilskyndede dem og støttede dem ved sin Erfaring og sin Viden paa de mange Omraader, hvor han i Kraft af sin

¹ C. T. Engelstoft: Paulus Eliæ (Nyt H. T. II); C. Paludan-Müller: Den skibyske Krønike (H. T. 3. R. I); C. T. Engelstoft: Hans Tausens Proces (H. T. 3. R. VI); C. Paludan-Müller: Endnu engang den skibyske Krønike (ibid.); J. Oskar Andersen: Paulus Eliæ (1936). — J. E. Larsen: Om Rigsdage (H. T. I); Anna Hude: Danehoffet (1893); Kr. Erslev: Rigets »bedste Mænd«, Danehof og Rigsraadet (H. T. 7. R. V), etc. etc.

alsidige Interesse og sit Biblioteksembede var orienteret. Historien var for ham ikke et snævert afgrænset Territorium; Arkæologi, Kunsthistorie (vore gamle Kirker og Borge), Sprog-historie, Folklore, Topografi, Litteraturhistorie og Retshistorie fandt Plads i Tidsskriftet. Han havde et skarpt Øje for dygtigt Arbejde og Nybrud. I Bd. III finder vi Pastor J. L. Rohmanns kildekritiske Studie over Beretningerne om Torben Oxes Henrettelse og Dyvekes Død og den unge Worsaaes Undersøgelse: »Hvorvidt kan man antage, at det i Haraldskiær-Mosen (1835) opgravede Liig er den norske Dronning Gunhildes?«, der rakte langt ud over det foreliggende Spørgsmaal¹. I Nyt historisk Tidsskrift Bd. I offentliggjordes Høyens Bemærkninger om Sorø Kirkes Alder og Stil og Paludan-Müllers Afhandling: »Er Kong Carl den Tolvte falden ved Snigmord?« Denne sidste Afhandlings Tilblivelse giver et Exempel paa, hvad Molbech ydede som Redaktør. Der er for det første nogen Grund til at tro, at det er Molbechs Bemærkning i Bd. II S. 586 fn., der har ført Paludan-Müller ind i Arbejdet, og da saa Paludan-Müller i Begyndelsen af 1845 meddelte, at han var i Færd med en lille kritisk Studie, ofrede Molbech Tid og Kræfter, foretog Undersøgelser, sendte Bøger, holdt Forfatteren til Ilden. Paludan-Müller var ham taknemlig for hans nidkære Virken. »I ethvert Fald«, skrev han 7. Dec. 1845, »skal jeg ingenlunde beklage mig over, at De har drevet mig til at udføre dette Arbejde, som jeg vel i omtrent et Aar har baaret i Tanken, men uden en bestemt Tilskyndelse maaske skulde have betænkt mig længe paa at give Tilværelse«.

Et ejendommeligt Forhold i »Historisk Tidsskrift« i denne Periode er de mange svenske Afhandlinger. Ganske stille fremmede Molbech nordisk Samarbejde paa fagligt Omraade i de skandinaviske Festers hedeste Dage. C. G. Brunius skrev om Dalby Kirke og Kloster og senere om Glimmingehus; H. Reuter-dahl gjorde Rede for Raadhusarkivet i Malmø; Jacob Lundell

¹ J. J. A. Worsaae: En Oldgrandskers Erindringer (1934) S. 94. Carl S. Petersen: Stenalder. Bronzealder. Jernalder (1938) S. 87—90.

gav Oplysninger om den svenske Almues Hoveripligt; C. Säve, for hvem Molbech kom til at betyde saa meget¹, gav to Afhandlinger, nemlig: »Bemærkninger over Öen Gotland, dens Indbyggere og disses Sprog« og »Om Dalarne og om Dalkarlenes Folke-Egenheder, med et Forsøg paa at forklare nogle af Aarsagerne til Dalsprogets Eiendommelighed«.

Molbech søgte vidt omkring, og endda kunde det skorte. Recensionerne var et svagt Punkt. De fleste er vistnok fra Redaktørens egen Haand, de er hastigt skrevne og taaler ikke Sammenligning med Anmeldelser af A. S. Ørsted, Peter Erasmus Müller, Kolderup-Rosenvinge i »Kiøbenhavnske lærde Efterretninger«, »Dansk Litteratur-Tidende« og »Maanedsskrift for Litteratur«, prægede af overlegen Viden og fin Humanisme.

En meget stor Del af Afhandlingsstoffet skyldes ogsaa Molbech. Naar der var Nød paa Færde, maatte han kaste sig i Brechen, en Situation, der kun kunde begunstige hans Lyst til at flyve fra det ene til det andet og hans Skrivetrang. Han begynder ofte de forskellige større og mindre Stykker med Undskyldning, fordi de kun har foreløbig Karakter; han giver mange Løfter, tager meget paa Borg og holder ikke af at løse de haarde Knuder; saavel Waitz som Paludan-Müller og J. L. Rohmann gør lejlighedsvis opmærksom paa denne Svaghed. Enhver Forsker vil kunne constatere det paa sit Omraade². Skrøbelig-

¹ Carl S. Petersen: Brevvexling mellem N. M. Petersen og Carl Säve (1908) S. 25 ff.

² Om Molbechs Afhandling: »Indledning og Udkast til en Skildring af den germanisk-skandinaviske Forfatning, med Hensyn til dens agrariske og offentlige Forhold i Oldtiden« i »Historisk Tidsskrift« IV (1843) Bemærkninger af Waitz i W. Schmidts »Zeitschrift für Geschichtswissenschaft« III (1844), senere optaget i Georg Waitz: »Abhandlungen zur Deutschen Verfassungs- und Rechtsgeschichte« (1896) S. 25 ff. Jfr. Breve fra Waitz til Molbech ²³/₄ 1844, ¹⁰/₂ 1845. — Caspar Paludan-Müller: »Hvad var Saxo Grammaticus? og hvor er hans Grav?« (1861) S. 45. — Om Afhandlingen: »Om Corfitz Ulfeldt som Landsforræder, og om hans politiske Charakter og Handlinger« i »Historisk Tidsskrift« III (1842) skriver Rohmann i »For Litteratur og Kritik« I (1843) S. 68—69: »Hvor mange enkelte Glimt, der end fra det Molbechske Arbejde falde ind i hiin mørke historiske Region, saa bliver det gamle Savn af tilstrækkeligt Lys til at oplære de fleste

hederne er aabenbare; saa meget mere Grund er der til at erindre det, der havde blivende Værd eller er af speciel Interesse. Molbechs Oversigt i Bd. IV over de danske Haandskrifter i det kgl. Bibliotek i Stockholm, Resultat af hans Sverigesrejse i 1842, bragte vigtige Ting frem, deriblandt mange Manuscripter fra Slutningen af Middelalderen indeholdende Oversættelser af opbyggelig Litteratur og Underholdningsstof, som var Molbech til stor Overraskelse og Glæde¹.

Denne Oversigt blev Grundlag for senere Manuscriptrejser til Sverige², og de Fund, Molbech havde gjort, gav Impuls til litterærhistoriske og sproghistoriske Studier. — I samme Bind af Tidsskriftet offentliggjorde han en Samling Breve fra Thott, Gram, Langebek, Hielmstjerne, Tyge Rothe, Schlegel, Chr. Colbiørnsen og andre Personligheder fra det 18. Aarhundrede; han vilde gennem dette Udvalg vække Forstaaelse for Breves Værdi og lægge Folk paa Sinde at tage Vare paa denne Art af historiske Kilder, der i ganske særlig Grad var udsat for Ødelæggelse³. — Ulfeldt-Studierne i Bd. III, fortsatte i Bd. IV af den nye Række, betød ogsaa et Fremstød. Molbech havde søgt Adgang til Papirer vedrørende Corfits Ulfeldt i Geheimearkivet og bragte et overmaade rigt Stof for Dagen; ogsaa fra Sverige

vigtige Punkter dog næsten lige saa stort som det var tilforn. Hvergang nemlig den lærde Forfatter har bragt os saa langt ind i de forskellige Optrin af den store Tragedie, at vi med Længsel stirre Opløsningen af den slyngede Knude i Møde, lader han desværre Dækket pludseligt falde og henviser os derpaa til denne Opløsning i en uvis kommende Tid.

¹ Om den Uorden, der herskede i Biblioteket, havde Reuterdaahl skrevet til Molbech ²¹/₁₀ 1838. Om de mange Fund skriver Molbech fornøjet til Werlauff ¹²/₇ 1842.

² Den er endnu den Dag i Dag den eneste trykte Fortegnelse over Danica i det kgl. Bibliotek i Stockholm.

³ Nogle af de offentliggjorte Stykker tilhørte Molbech selv og findes nu i Ny kgl. S. 1299e fol., »Molbechs Autografsamling«, der rummer mange Breve især fra det 18. Aarhundrede. Det vil lønne sig at gaa denne Samling grundigt igennem. Ved første Syn bemærker man Rester af flere Privatarkiver: Wiedewelt, C. F. Jacobi, A. G. Carstens, Chr. Friis Rottbøll, Chr. Olufsen, P. E. Müller, — endvidere Breve til P. C. Abildgaard, Th. Bugge og H. C. Ørsted, aabenbart Dele af Videnskabernes Selskabs Arkiv.

fik han Materiale¹. Afhandlingerne i Tidsskriftet var Skitser, første Forsøg; det store Værk om Ulfeldt, som han efter sin Skik kundgjorde for Velyndere og Venner, fik han aldrig fuldført, men her som paa saa mange andre Punkter saa han, hvor Arbejdet skulde gøres, og banede Vej for dem, der skulde komme efter ham. Det er imidlertid ikke blot Materiale, der lægges frem i Ulfeldt-Studierne og i forskellige andre Stykker. Rundt omkring findes kloge Iagttagelser med Hensyn til Sagens Sammenhæng. Den erfarne Mands Skøn og uafhængige Vurdering træder for Dagen². Stærkest udfolder Molbech sig i det store Indlæg »Bemærkninger over det danske Skriftsprogs historiske Udvikling, med Hensyn paa dets nærværende Forhold«³, et Gensvar paa N. M. Petersens Artikel i »Annaler for nordisk Oldkyndighed« (1844—45): »Den nordiske Oldtids Betydning for Nutiden«. N. M. Petersen havde taget til Orde for et nordisk fælles Skrift- og Litteratursprog, der skulde redde os fra Udslettelse under Tyskhedens Fremtrængen fra Syd. Molbech er en Hader af det klejnmodige og klynkende. Det harmer ham, at det danske Sprog skal anses for vanslægtet og affældigt; han hævder dets sejge Livskraft gennem Aarhundrederne og dets rige Udviklingsmuligheder overlegent, fyrigt⁴.

Der er et andet Indlæg i samme Bind, som Opmærksom-

¹ Molbech til J. H. Schröder 12/3 1843, 6/4 1845 (Uppsala U. B.); Molbech til B. E. Hildebrand 10/3, 1/3 1847 (Vitterh. Akad. Bibl. i Stockholm); Breve fra de to svenske Lærde til Molbech.

² Hans Bemærkninger om de store Brud i Danmarks Historie; hans Kritik af den almindelige Dom over Erik af Pommern; hans Skepsis overfor Allens Opfattelse af Bondestandens Kaar, etc.

³ Nyt hist. Tidsskrift I (1847) S. 563.

⁴ Jfr. Brev af 30. Marts 1847 til Sonnen. (Personalhist. Tidsskrift 4. R. V, S. 124). — Molbechs Holdning i Sprogsagen har nøje Sammenhæng med hans Holdning over for den politiske Skandinavisme. Han mener, at de Nationalliberale ved deres Fantasterier sætter den danske Stat paa Spil. »Min Patriotisme, min Nationalfølelse oprøres ved den Maade, hvorpaa dette Parti vil tigge sig ind i et Skandinavien, der ikke kan blive til uden at Danmark opløses, og Danskhed forgaar«. Saaledes i et Brev til Carl Säve Dec. 1843 (Uppsala U. B.), og lignende Udtalelser mange andre Steder.

heden maa hefte sig ved: »Hertugdømmet Slesvig, i dets Forhold til Kongeriget Danmark og til Holsten«¹. Udover en Anmeldelse af H. N. A. Jensens »Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig« var sønderjydske Historie, sønderjydske Forhold ikke berørt i Historisk Tidsskrift, og naar denne Artikel nu kom frem, skyldtes det Christian VIII. Under en Audiens i Dec. 1842 berørte han overfor Molbech den slesvigske Sag, og ved Rescript af 13. Maj 1843 paalagde han ham at udarbejde en kort Fremstilling af Slesvigs Forbindelse med og statsretlige Forhold gennem Tiderne saavel til Danmark som til Holsten og Punkt for Punkt angive de vigtigste trykte Skrifter, hvori de enkelte Momenter omhandlede. Kongen vilde skaffe sig historisk Basis for en uhildet Dom². Det er utvivlsomt Adler, som havde en Del Forbindelse med Molbech, der har gjort Christian VIII opmærksom paa ham som den rette Mand. Men Molbech stod i Virkeligheden ganske uforberedt. Han delte den ældre Generations Syn paa Slesvig og frygtede de stærke splittende Kræfter, der rørte sig. Han havde ikke med dybere Forstaaelse fulgt, hvad der foregik i Nordslesvig og havde heller ikke gjort alvorlige statsretlige Studier, saaledes som Estrup. Arbejdet voldte ham megen Pine; han søgte flere Gange at udvirke, at Velschow, som var kyndig i Slesvigs Historie, blev stillet ved hans Side; stadig haabede han paa at kunne undslippe, men Kongen holdt ham fast, og i November 1846 blev Redegørelsen endelig færdig. Den bærer i flere Henseender tydeligt Præg af sin Oprindelse og Bestemmelse, men som den første Ledetraad i de svære Stridsspørgsmaal blev den grebet med Iver — alene de halvhundrede Indmeldelser i Foreningen viser

¹ Nyt hist. Tidsskrift I (1847) S. 261—418.

² »Dog er det ved det Hverv, Vi herved have overdraget Dig, fornemmelig Vor Hensigt at bane Os Vei til en uhildet Anskuelse af de bestaaende Forholds historiske Grund og til den Ende at forskaffe Os en paalidelig Anvisning til at finde de trykte Skrifter og Kilder, som derover udbrede det klareste Lys«. Rescriptet findes i Ny kgl. Saml. 2336 4to II: jfr. Rescript af samme Dato til Overbibliotekaren ved det store kgl. Bibliotek og Geheimearkivaren (Werlauffs Pap. II).

det. Umiddelbart efter dens Fremkomst i Tidsskriftet blev den oversat til Tysk og til Fransk¹.

Af ganske anden Karakter er et Par historisk-politiske Essays eller Indlæg, som Molbech skrev i Fyrrerne af egen Drift, af levende Trang, — i 1842: »Nogle Yttringer om Aristokratie og Adelstand, Grundadel og Fødselsadel i begges nærværende Stilling og Forhold til Staten«, der stærkt fremhæver Nødvendigheden af et arveligt Aristokrati i Monarkiet, et Aristokrati, hvis Selvstændighed underbygges af bunden Ejendom, som Forholdene er i England² — og i 1848: »Om Danmarks Stilling og tilkommende Statsforfatning«, en politisk Betragtning, skreven i Februar og afsluttet eller afbrudt 3. Marts³.

Det er den tyske historiske Skoles Ideer, Romantikens Ideer, der ligger til Grund for hans Anskuelse⁴. Allerede 1814 i det lille Stykke »Om Statens Væsen« i »Athene« er Indflydelsen

¹ Ny kgl. Saml. 839 8vo: 1841—1847. Molbech til Kongen 17/6 1844, til Adler 25/12 1842, 9/1 1844 (Concepter). Christian VIII sendte Molbechs Skrift til Gesandten i London Grev F. D. Reventlow til Vejledning 28/12 1846 (Personalthist. Tidsskrift 9. R. VI, S. 60). Molbech til Sønnen 8/12 1846 (Pers. Ts. 4. R. V, S. 118). Naturligvis kom forskellige Domme til Orde, se Brev fra Estrup til Schouw 7/12 1846, og Breve fra Hertugen af Augustenborg til P. Hjort 27/12 1846, 31/1 1847 (Danske Magazin 6. R. IV, S. 166, 180).

Uden Betydning blev det ikke for Molbech, at han var bleven tvungen til at følge Slesvigs Skæbne gennem Tiderne. Sammen med dybere Kendskab til Fortiden vandt han bedre Forstaaelse af Nutiden. »Den slesvigske Sag« var noget andet for ham i 1846—1847 end fem Aar tidligere. Han forstod, at Danskheden skulde fremmes og støttes i det gamle Hertugdømme, og saa hen til Kongen som den, der — fremfor andre — skulde tage den Opgave op (Brev til Kongen 5/9 1846, Concept; til E. Zoller 8/10 1846, Upsala U. B; til Subrector C. A. Michelsen i Haderslev 8/10 1847, Concept).

Molbech peger i Indledningen til Afhandlingen paa Slesvigs indre Historie fra 1460 til Nutiden som en Opgave for en redelig, ubunden Forsker.

² Hist. Tidsskrift III, S. 159—248. Molbech sendte Afhandlingen til F. M. Knuth, der takkede i et langt Brev af 6. Marts 1842.

³ Nyt hist. Tidsskrift II, S. 645—682.

⁴ Jakob Baxa: Einführung in die romantische Staatswissenschaft (1923).

fra Adam v. Müllers »Elemente der Staatskunst« aabenbar. Det er dog i høj Grad en litterær Indflydelse. Nu i Fyrrerne staaer hans Meninger selvstændigere, mere alsidigt udformede gennem Aarenes Erfaring og historiske Studier. Han klager over, at den danske Enevælde ved at udrydde alt, hvad der havde Rod dybt i Tiden, har gjort den franske Revolutions nivelierende Værk. Aristokratiet er undergravet, Stænderinstitutionen uden organisk Sammenhæng med Fortiden. Heftigt angriber han Tidens Foster »hiint enhver Organisme i Stater og Borgersamfund opløsende atomistiske System, der vil udlette og tilintetgjøre ethvert historisk udviklet Forhold i Staten og betragte enhver Nation ikke som et Borgersamfund, men som en Folkeflok, i hvilken man allene behøver at tælle Individerne, som have naaet en vis Alder for at udfinde, hvilke og hvor mange valgberettigede Personer der gives blandt Folket. Man har virkelig, i Betragtningen af et saadant System, ondt ved at begribe, hvorfor det vil indskrænke Valgretten, og den dertil forudsatte Portion af Tænkeevne, Erfaring, Indsigt og Fornuft, allene til Mandkiønnet. Der udfordres dog ikke megen Livserfaring for at kunne vide, at der gives Quinder og Hustruer i Tusindevis, som i hine Egenskaber staae langt over mange Borgere paa 21 eller 25 Aar, ja endog deri kunne overgaae deres egne valgberettigede Ægtefæller«¹.

Molbech stred sig op mod Vinden — barsk Vejrlig var hans Lyst — men hvorledes gik det med hans Tidsskrift, der ved Indlæg af denne Art fik politisk Farve?

Den historiske Forening havde i de 4 første Aar af sin Tilværelse stadigt voxende Medlemstal — 672 i 1842 — derefter begyndte en ubetydelig Tilbagegang, men med Aaret 1848 et stærkt Fald. I Juni 1853 var Tallet sunket til 504. Det var dog næppe Molbechs stejle politiske Meninger, der voldte Nedgangen — i store Træk repræsenterede Medlemslisten fra første Færd det konservative Danmark — snarere laa Aarsagen i Tidsforholdene. En anden Sag var, at der inden for Styrelsen og de nærmest interesseredes Kreds kunde opstaa Betænkelig-

¹ Nyt hist. Tidsskrift II (1848) S. 679—680.

heder. Noget positivt ved vi dog ikke udover hvad der ses af et Par Brevconcepter ¹⁶/₈ og ²⁶/₁₂ 1850 fra Molbech til Historisk Forenings Styrelse. Formanden, C. T. Engelstoft, ønskede under Indtryk af den Molbechske Enevælde, at Tidsskriftet skulde udgives af den samlede Styrelse, men foreløbig skete der intet¹. Redaktøren fyldte næsten ganske de tre Bind, der kom ud 1850, 1852 og 1854. I de omfattende Bemærkninger og Oplysninger til Christian VII.s Historie, hvor meget nyt Stof meddeles uden altfor tydelig Kildeangivelse, lægger man Mærke til et voldsomt Udfald mod de Liberale med deres Struensee-Cultus². Det kunde imidlertid ikke være andet, end at Molbech maatte føle Aarenes Byrde. Midt i Fyrerne havde han jævnlig talt om at trække sig tilbage som Redaktør og Sekretær, han følte sig som »den udtømte og udslidte Olding«, klagede over, at Collegerne i Styrelsen lod ham drage Læsset alene; men det blev ved Klagerne, Molbech holdt ud endda³. Hvad der til sidst var Aarsag og Anledning til, at han 11. April 1853 nedlagde sit Hverv, ved vi ikke. I et Brev til Sønnen nogle Dage efter beretter han, at han nu er bleven befriet for 14 Aars Tyngsel »uden at der i Generalforsamlingen sagdes mig et eneste Ord til Tak, eller Ytring af Tilfredshed. »Det er ganske i sin Orden«, sagde Grev C. Moltke, da jeg fortalte ham det«⁴.

I Fortalen til Nyt historisk Tidsskrift V tog Molbech Afsked. At Den danske historiske Forening har svaret til Tidens Krav og Interesse, tvivler han ikke om. »Beviset ligger i Foreningens stille og bramfrie Vedvaren i 15 Aar, ved egne Kræfter, uden noget Slags Beskyttelse, uden Partie-Understøttelse, uden alle konstigt anlagte Veie, eller udvortes lysende Foretagender. Det er vel ikke ubekendt, at den historiske Forening (tildeels netop af disse Grunde) har havt enkelte Uvenner eller Modstandere. At Selskabet med uforandret Virken, og med et Antal af Deel-

¹ Styrelsens Mødeprotokol, ført af Molbech, standser med 1847.

² Nyt hist. Tidsskrift IV, S. 735—736.

³ Brev fra Paludan-Müller ⁷/₁₂ 1845; Brev til E. Zoller ⁸/₁₀ 1846, og mange flere.

⁴ Christian Molbech og hans Søn Christian K. F. Molbech (1908) S. 78.

tagere, som man forgieves vil søge i nogen lignende videnskabelig Forening blandt et Folketal, som Danmarks, endog har kunnet bestaae i sex Aar, under saa mange indre og ydre Tidsbevægelser, som de, der oprandt med Aaret 1848 — dette er ligeledes et indvortes Vidnesbyrd om, at Enkeltes Uvillie imod Foreningens Virksomhed, blev kraftløs og uden Følge, fordi den havde Fornuft, Sandhed og Kiendsgjerninger imod sig«. Videre fremme taler han om det historiske Studium. Disse hans Afskedsord slutter sig nøje til de Ord, hvormed han kaldte til Arbejde i 1839, men de falder myndigere, barskere og er ikke uden Brod: »Fædrelandskiærlighed, Nationalfølelse og Borgerfrihed ere Historiens levende Kildevæld; men Sandhedskiærlighed, Retfærdighedsfølelse og Aandsfrihed ere Egenskaber, som Historie-skriveren ikke kan undvære, dersom han vil, at Kilden altid skal rinde klar og reen igiennem hans Værk«. Meget Arbejde, dybt-gaaende Studium er fornødent. »Men det er ikke mindre nødvendigt at lære, at nationale Illusioner, hvor levende og fyrige de kunne synes, forsvinde for Tidens og Sandhedens Magt. Det er heller ikke overflødigt at minde om, at vor Tidsalder skielner strengt imellem Phantasiens Taagebilleder og Halvdigtning i Sagnfortællinger, og den sande Historie, der har sit virkelige, objective Stof i tilværende Kilder; og særskilt hos os kan den Erindring vel behøves: at det er i andre Landes Historie, og af fremmede Mestere, vi skulle lære at skrive vor egen«.

V. Afslutning.

Efter at Molbech var traadt ud af Den danske historiske Forenings Styrelse, gav han sig ikke synderligt af med historiske Studier; derimod fulgte han med ilter Opmærksomhed den hjemlige politiske Kamp og tog flere Gange til Orde. Det første Indlæg, »Danske Statsforhold Maj 1853«, rummer i kort Begreb og uden Tvetydighed hans Anskuelse — hans svage Tro til de nationalliberale Førere, som i hans Øjne er lærde Jurister, Theologer og Naturforskere, men med Hensyn til politisk Forstand svagt begavede, i Regeringspraxis og Statsmandskunst

Radering af Magnus Petersen efter Tegning
af J. V. Gertner.

ukyndige, — hans Ringeagt for Forfatningen af 1849, der er uden Sammenhæng med det danske Folks tidligere Udvikling, — hans Forfærdelse over, at den Mening raader, »at Statens Tilværelse og Kraft, og følgelig hele Folkets Velfærd og Sikkerhed, skulde underordnes en saakaldet national Idee«. Slesvigs Deling er ham en ufattelig Tanke, Danmarks Opgaaen i en nordisk Fællesstat ligesaa. Med den politiske Skandinavisme gør han op i et lille Skrift i 1857: »Den skandinaviske Eenhedstanke, som den har været, og som den er i Nordens tre Riger«.

Modstanderne gav Gensvar med nærgaaende personlige Angreb og bedske Karaktertegninger¹, og Molbech tog sin Tørn uden at lade sig anfægte. Der spores ingen Bitterhed; tværtimod synes han at have været jævner i Sind, mere vel til Mode i sine sidste Aar end nogentid før. Han fandt sig godt til Rette iblandt sine Meningsfæller, Mændene fra l'ancien régime, dyrkede Samvær med den gamle Geheimeraad fra det Schimmelmanske Palais F. C. Dankwart, med Carl Moltke og hans Familie, med Moltkerne fra Bregentved, H. Reventlow-Criminil, Reedtz, Diplomat kredsen. Som Hans Gram færdes han upedantisk i de høje Sale. Han er Gæst paa Thurebyholm og paa Løvenborg og kører med A. S. Ørsted til det yndige Frydenlund for at besøge Grev Carl Moltke. Kvindernes selskabelige Gratie, Mændenes Klogskab, Erfaring og »Humanitet« drager ham stærkt. Atter og atter melder Kalenderoptegnelser og Breve om lange interessante Samtaler. I ganske særlig Grad føler han sig knyttet til Dankwart og rammes haardt ved hans Død². Vi kunde ønske, at han havde skrevet ned, hvad han fik Del i gennem disse Samtaler om Samtids og Fortids Forhold, — at han havde tegnet Personligheder af denne Kreds.

¹ F. Ex. i Dansk Konversations-Lexikon VI (1854).

² I »Berlingske Tidende« 1856 no. 253—255 offentliggjorde Molbech en stærkt personlig præget, i Henseende til Indhold værdifuld Nekrolog over Embedsmanden fra Frederik VI's og Christian VIII's Tid, ikke uden bitre Udfald mod det ny Regimente, der havde skudt ham til Side som »forældet, overflodig, ubrugelig«. Genmæle udeblev ikke. »Dagbladet« kastede sig over Molbech, der svarede i »Berlingske Tidende« og »Flyveposten«.

Vi kunde ønske, at han havde givet os et Memoireværk, der omfattede hans hele lange Liv og ikke blot gav Billeder af de andre, men tegnede Linien for hans egen Udvikling. Ved en Lejlighed gør han Tiecks Ord til sine: »Jeg har ikke blot seet, hørt, læst og skrevet — jeg har levet og oplevet noget i mig selv«¹. Chr. K. F. Molbech vover sig i 1856 frem med en Tilskyndelse, foranlediget ved et Barndomsminde fra Sorø, flygtigt henkastet i Forordet til »Cervantes og hans Roman Don Quixote« (1855). Sønnens Ord gør Indtryk paa Faderen og sætter hans Tanker i stærk Bevægelse: »Jeg tænker i dette Øieblik paa, hvilke — jeg kan sige uhyre Masser af Brevstof og andre Meddelelser jeg kunde bringe paa Papiret, dersom jeg nu i min nærværende Alder og Situation pludselig opgav alt andet Arbeide og beskæftigede mig, deels reflecterende over Tankeforraadet i min Siæl — deels historisk med Erindringer fra mit Liv, Skildringer af dets Scener og af de utallige Personligheder, jeg har kiendt og levet med, og hvoraf Mange endnu staae saa klart for mig, at jeg let kunde kalde Billedet af dem tydeligt frem paa Papiret. — Jeg tænker mig netop en saadan Syssel i Forening med philosophiske og høiere naturvidenskabelige, cosmologiske og geologiske Studier som Idealet for mit Liv i den korte Tid, det endnu kan vare. Men dette vil vel aldrig blive meer end et Formaal i Ønskernes og Ideernes Rige«².

Molbech fik ikke skrevet sine Erindringer, men det Materiale, han vilde bygge paa, eksisterer den Dag i Dag — Kalenderop-tegnelserne fra tidlig Ungdom og til hans sidste Aar, som i al deres Knaphed tjente til at minde ham om en Situation, en Personlighed (en lang Samtale med Peder Hiort Lorenzen, en Audiens hos den gamle Dronning Marie, en »mærkelig« Samtale med Jonas Collin om Frederik VI etc.), dernæst Breve, han havde modtaget, og utallige Breve fra hans egen Haand. Han havde en levende Trang til at meddele sig og søge Contact med

¹ Brev til Kammerherreinde Wichfeldt 30/9, 1856 (Ny kgl. Saml. 2336 4to V 2).

² Breve af 14/2 og 26/2, 1856. (Chr. Molbech og hans Søn Christian K. F. Molbech (1908) S. 173 og 178).

Mennesker, kalde Modparten frem ved en Epistel eller i en æggende Samtale¹. Brevformen passede hans bølgende Sind og hastigt strømmende Tanker, og selv om der nu og da er gaaet Litteratur i Brevene — Correspondancen med Kamma Rahbek synes et Potpourri af Skønsnak og Erotik — er det her, vi finder bedste Hjælp til Forstaaelse af Molbechs Væsen.

Fra tidlig Tid lyder hans Klage over et svagt og irritabelt Nervesystem, stadig tilbagevendende Sygelighed, og højt op i Aarene maa han undre sig over, at han med sin »skrøbelige, abnorme, inconsequente Constitution har holdt saa længe ud«². Han taler om den Uro, der tærer hans Sjæls Kraft, og dog er denne Sensibilitet Jordbunden, hvoraf det meste spirer frem; den betinger i nogen Grad hans Enthusiasme, Arbejdstempo og Kampmod, hans opladte Sind³, hans Drift til stadig at søge

¹ I 1843 tænkte han paa at opfordre Grev F. M. Knuth til en fortrolig Brevvexling, et Foretagende, »hvortil jeg trænger, naar en dannet, oplyst, fra Charakterens Side ædel og human Mand af høiere Stilling dertil var at vinde« (Ny kgl. Saml. 439 8vo: 1843 11/2). Bekendt er hans Henvendelse til Fru Heiberg. Hun fandt en saadan Correspondance unaturlig. — Molbech vil udfolde sig og lære i selskabeligt Samvær. I et Brev til Sonnen 14/10 1847 taler han om de ledige Timer, han ønsker udfyldt »ved aandrig, livfuld, siælsvækkende, munter og vittig Conversation. Men umaadeligt sieldent er det at finde den saaledes i Kiøbenhavn« (Personalhist. Ts. 4. R. V, S. 227).

² Brev til Sonnen Dec. 1856 (Christian Molbech og hans Son Chr. K. F. Molbech, S. 220).

³ Man fristes til her at citere et Brev til Fru Hanne Molbech 3/8 1833, skrevet efter Læsningen af Fr. Paludan-Müllers Digt: »Dandserinden«. »Denne Dandserinde var hidtil blevet mig aldeles ubekiendt — og, hvad der nu er mig meget kiært, jeg havde ikke hort en eneste Dom over Digtet af nogen Betydning, eller som bibragte mig nogen Mening derom. Derimod fandt jeg ved i Gaar at læse det, noget af det skønneste og interessanteste og originaleste i vor nyeste poetiske Literatur, ja et Arbeide, hvis Læsning virkelig aldeles henrev mig og meddelte mig en overordentlig Interesse for dets Forfatter. — Intet gaaer over den Nydelse, i sit Fædrelands Literatur og i sit Modersmaal, at opdage en ny Aand og et nyt Aandsværk, hvoraf man tør love sig noget Stort og Herligt. Det er noget, der skienker mig en langt høiere og varigere Glæde end jeg nogentid kan have eller faa af noget eget Arbeide« (Ny kgl. Saml. 3295 4to).

nye Veje, selv da han er bleven en gammel Mand¹ — den ligger ogsaa bag hans Rastløshed og den lidenskabelige Opbrusen, som han idelig maa gøre Afbigt for hos gode Venner, og som skaffer ham daarligt Lov rundt omkring.

Men med denne Sensibilitet, der gør ham til et Barn eller en Ungersvend under hvide Haar, er forbundet en skarp Intelligens, en nøgtern Forstandighed. Forbindelsen volder svære Brydninger. »Jeg har tumlet mig i den evige Strid, som min af Modsigelser og Uliigheder sammensatte Natur har reist i mit Indre«, skriver Molbech til Kamma Rahbek 1813, og Striden mellem det følsomme Jeg og det koldt forstandige Jeg stilner i Grunden aldrig af. »Med Aarene, hedder det jo, skal man blive stærk, ikke svag«, udvikler han for *Sonnen* 1856, »man skal hærdes mod Følelsen og »staalsættes« ved Alvor og Forstand. Jeg siger og tænker det ofte selv, og jeg er mangengang utilfreds med at finde mig ligesom forvildet over i Følelsens Region, naar jeg skulde holde mig til Tanken og Fornuften. Det er et eget Slags Disharmonie, som derved kan opstaae i Siælens indre Liv. Man kommer ud af sin aandelige Ligevægt, eller man gynges op og ned imellem de to psykiske Poler, og naar man endelig vil tage Fodfæste igien, saa er man i nogen Tid ikke ret »tankefast«, men føler sig snarere noget ør og mat i Tænkningen«². En Kilde til Uro og Pine, og dog en Rigdom. Hvem kan gøre sit Regnskab op?

Naar man har lært Manden Christian Molbech at kende, er det som man bedre forstaar Historikeren. Men derfor er det alligevel ikke let at samle i en Sum, hvad han gav. Jo klarere man ser, at der gennem Aarhundrederne er en Given og en Tagen, et Arbejde, som fortsættes, des vanskeligere synes det retfærdigt at vurdere den enkelte Historikers Indsats.

¹ Brevene til *Sonnen* fra hans allersidste Aar giver oftere Udtryk for den Modsætning, der er til Stede hos ham, mellem den ungdommelig brændende Trang til Erkendelse og aandelig Virken og de svindende Kræfter.

² Christian Molbech og Karen Margrethe Rahbek (1883) S. 56. Personalhist. Ts. 4. R. V, S. 116. Chr. Molbech og hans Son Chr. K. F. Molbech (1908) S. 200.

Molbech traadte ind i Arbejdet i en fattig og forknyt Tid. Med brændende Iver tog han fat paa Opgaver, den ældre Generation havde maattet slippe. Hans Udgivervirke blev et Led i en Kæde, men bærer i ikke ringe Grad Mærke af, at støt Slid ikke var hans Sag. Noget af det, han tog sig paa eller tilskyndede til, var heller ikke een Mands Arbejde. Det gælder i Særdeleshed det biografiske Lexicon, som han stred for af al sin Magt uden at kunne skaffe de Hjælpere og de Pengemidler, der var nødvendige. Senere Slægtled tog Sagen op under lykkeligere Kaar. Det biografiske Lexicon var Molbechs tidlige Ungdoms Plan. Dengang drømte han ogsaa om et nationalt Historieværk; men han kom aldrig til at skrive et større historisk Arbejde, og de Forsøg, han gjorde, var uden Interesse og Betydning. Han manglede Oprindelighed og skabende Kraft. Afhandlingen, den polemiske Artikel var hans Omraade. Han havde Kritikerens, Essayistens — man kan sige Journalistens — Intelligens, levende Aand og Evne til at overskue, vejlede, opildne, og alt dette kom til Udfoldelse i »Historisk Tidsskrift«. Stiftelsen af »Den danske historiske Forening« og Grundlæggelsen af »Historisk Tidsskrift« er hans Gerning fremfor nogen anden. Han stod her i nøje Tilknytning til den lærde Historikertradition og med det samme som en energisk Fører for et ungdommeligt, modigt Foretagende.
